

НАПОМЕНЕ

- 1 У оптужници записано је да је рођен 27. априла 1893. године у Ивањици. Међутим, у књизи рођених, која је тада вођена у Ивањичкој цркви, записано је да је рођен 14. априла 1893. То је по старом календару, што значи да је рођен 26. априла 1893. по новом календару. Исто тако записано је да се презива Михаиловић, а отац да му се зове Мијаило а мајка Цмиљана.
- 2 У априлском рату 1941. године Дража Михаиловић је био начелник Оперативног одељења Штаба Друге армије војске Краљевине Југославије. У моменту капитулације, 17. априла 1941, Михаиловић се нашао у околини Добоја одакле се, са око 30 људи (официра, подофицира, жандарма и нешто војника), пребацио 11. маја на Равну гору (северозападне падине планине Суворора). Ту је формирао штаб под називом Команда четничких одреда југословенске војске са циљем да организује војне снаге које ће, у моменту савезничке инвазије на Балкан, ступити у дејство ради успостављања монархије. Са избегличком краљевском владом повезао се крајем септембра 1941. године, и она га је прихватила као свог легитимног представника у земљи.
- 3 Партизански руководиоци имали су више сусрета 1941. године са Дражом Михаиловићем и његовим официрима у настојању да их увере да и четници треба да ступе у борбу против окупатора. По налогу Врховног команданта НОП одреда Југославије Јосипа Броза Тита, Штаб Ваљевског НОП одреда је већ у јулу 1941. године упутио на Равну гору одредског лекара др Драгана Јовановића. Он је разговарао са потпуковником Драгославом Павловићем, начелником штаба четничке Врховне команде, који му је тада рекао да је све преурањено и да све треба обуставити, да се партизански руководиоци чак могу склонити на Равну гору и ту оставити оружје на сигурно место, а да партизанске одреде треба распустити до повољније прилике. Било је очигледно да Равногорски штаб не жели слати четнике у оружану борбу против окупатора.
- 4 У селу Планиници (код Мионице) четници предвођени Дражом Михаиловићем (ТЗБ или 31. августа 1941) напали су на један вод бораца Ваљевског НОП одреда, ЈГОМ прМикам убили два, ранили неколико, и заробили више партизана.
- 5 **Јован Тришић**, жандармеријски пуковник војске Краљевине Југославије; одмах по доласку Немаца постављен је за команданта жандармерије окупирани Србије. Поред наређења комесара Милана Аћимовића, извршавао је ревносно и сва немачка наређења. Осим организације жандармерије за борбу против партизана, разрадио је и план за заједничку четничко-недићевску офанзиву у Србији који је пао у руке партизанима када је заробљен жандармеријски мајор Марко Олујевић у Белановици. Од првих дана 1941. године сарађивао је са Дражом Михаиловиће.
- 6 **Милаи Ђ. Недић**, армијски генерал војске Краљевине Југославије. Рођен је 1877. године у Гроцкој где му је отац био на служби. Гимназију је похађао у Крагујевцу, и после тога ступио је у војну академију у Београду, посветивши се војничкој каријери, у току које је био командант Тимочке дивизије и командант Четврте армије у Скопљу; затим начелник главног генералштаба; министар војске и члан Врховног војног савета старе југословенске војске. Као армијски генерал Недић је постао министар војске и морнарице у другој влади др Милана Стојадиновића (од 21. децембра 1938. до 5. фебру-

ара 1939) и у влади Цветковић-Мачек. У априлском рату 1941. био је командант 3. групе армија. Од 29. августа 1941. до почетка октобра 1944. године био је председник квислиншке владе у Србији. Почетком октобра испред снага НОВ Југославије које су напредовале према Београду, у пратњи немачког окупатора побегао је у Аустрију, одакле су га Британске војне снаге предале властима нове Југославије. При поласку на саслушање, скочио је кроз прозор и погинуо 4. фебруара 1946. године. И његова рођена браћа: Милутин, такође генерал војске Краљевине Југославије, и Божидар пуковник у пензији војске Краљевине Југославије, били су сарадници окупатора.

- 7 **Александар Мишић**, мајор војске Краљевине Југославије, родом из Струганика, син војводе из првог светског рата Живојина Мишића. Када је почетком маја 1941. године Дража Михаиловић дошао преко Босне у Србију стигао је у село Струганик код Александра Мишића који је одмах прихватио планове и акције четничког покрета. Ухваћен је од Немаца 7. децембра 1941. године заједно са мајором војске Краљевине Југославије Словенцем Иваном Фреглом, и обојица су стрељани у Ваљеву 17. децембра 1941. године. Његов рођени брат Војислав од почетка устанка био је у партизанима у једној чети Колубарског батаљона Ваљевског НОП одреда.
- 8 **Драгослав Павловић**, потпуковник војске Краљевине Југославије. Четничком покрету Драже Михаиловића приступио је у лето 1941. године. Био је начелник штаба Врховне команде Драже Михаиловића. Од августа 1942. године био је делегат Врховне команде у Шумадији и северној Србији; 1943. године делегат у источној Србији, а затим командант позадине Врховне команде ЈВУО. Због разилажења с Дражом Михаиловићем убијен је од четника.
- 9 У Београду, 5. септембра 1941. године, на састанку између Милана Недића, представника српске квислиншке владе, и представника Драже Михаиловића (пуковника Драгослава Павловића и мајора Александра Мишића и Радослава Ђурића) закључен је споразум о заједничкој акцији ради уништења партизана и „успостављање реда и мира у земљи“, о помагању стварања четничких јединица у Босни и Црној Гори, о обостраној измени представника Недићеве и Михаиловићеве команде, као и о потреби да се о томе споразуму обавести немачки заповедник како не би долазило до сукоба између њих и четника.
- 10 Борци Колубарске чете Ваљевског НОП одреда, 8. септембра 1941. године, заробили су у Белановици жандармеријског мајора Марка Олујевића, Недићевог официра за везу са Дражом Михаиловићем, и поручника Славка Пипана, Дражиног официра за везу са Миланом Недићем, када су пошли аутомобилом у штаб код Драже Михаиловића на Равну гору. У резервној аутомобилској гуми пронађен је скривен план о заједничкој недићевско-четничкој борби против партизанских одреда. Партизани су Олујевића стрељали, док је Пипан успео да побегне.
- 11 После окупације Немци су у Крупњу имали посаду од 500 људи. Њу су 1. септембра 1941. године напали борци Ваљевског НОП одреда (четири чете са око 350 бораца) и четнички одред попа Владе Зечевића и поручника Ратка Мартиновића (три чете са око 350 бораца). После тродневних борби у којима је учествовала и немачка авијација, Немци су били приморани да се повуку из Крупња. Само део је успео да се пробије према Ваљеву. Погинуло је девет немачких војника, заробљена 124, а рањено 30, заплењено је седам минобацача, 22 митраљеза, седам аутомата, 70 пушака, 12 моторних возила и доста другог ратног материјала. Партизани су имали шест погинулих и 12 рањених бораца. За време бомбаровања Крупња погинуло је 10 грађана. После заузимања варошице формиран су Срески НОО и Команда места. Формирана је партизанска болница, у којој је лечено око 70 рањеника, међу којима је било највише заробљених Немаца. Посебном одлуком НОО-а предвиђено је да лекарска помоћ у болници буде бесплатна и за све грађане. За време прве непријатељске офанзиве делови немачке 342. дивизије продрли су 20. октобра 1941. године у Крупањ, спалили га, стрељали више грађана, а преостало одрасло мушко становништво одвели у концентрационе ло-

- горе. Нису поштедели никога из партизанске болнице: поубијали су рањенике, лекаре и болничаре.
- 12 **Владимир Влада** Зечевић, православни свештеник, родом из Лознице. У устанку 1941. године ступио је најпре у четнички покрет Драже Михаиловића, и био командант одреда, али када је убрзо увидео да Дража не жели да се бори против окупатора, прешао је у НОП Југославије. Био је једно време заменик политичког комесара Ваљевског НОП одреда, а од маја 1942. до краја рата члан Врховног штаба НОВ и ПОЈ и његов верски референт. На Првом заседању АВНОЈ-а 1942. изабран је за члана Извршног одбора, а на Другом заседању АВНОЈ-а постао је члан НКОЈ-а и повереник за унутрашње послове. Умро је 1970 године.
  - 13 **Ратко Мартиновић**, поручник војске Краљевине Југославије, родом из Бањалуке. У устанку 1941. ступио је најпре у четнике Драже Михаиловића, био је командант одреда, али када је убрзо видео да Дража не жели да се бори против окупатора, прешао је у НОП Југославије. Био је начелник штаба Ваљевског НОП одреда; командант II крајишке бригаде; начелник штаба Пете дивизије НОВЈ, а потом начелник Главног штаба НОВ и ПО Србије. Умро је маја 1993. године као генерал-потпуковник ЈНА у пензији.
  - 14 **Коста Миловановић Пећанац**, четнички војвода из првог светског рата и председник Главног одбора Удружења српских четника у Краљевини Југославији. Са формирањем својих јединица Пећанац је почео још у току априлског рата 1941. године, позивајући се на наређење министра војске Краљевине Југославије да „у отаџбини формира оружане четничке јединице и продужи отпор окупатору“. Први одреди (малог бројног стања) настали су на подручју јужног дела Србије, на територији Топлице, а касније и у осталим крајевима Србије. Састојали су се, углавном, од људи средњих година склоних пљачки и насиљу. Јуна 1941. године било их је око десет, крајем децембра око 35 оружаних јединица (око 6.500, а априла 1942. око 8.500). Због сталног нарастања НОП одреда и њихових успешних акција, немачки окупатор је био заинтересован да ове јединице усмери против НОП-а Србије. После преговора између шефа Гестапоа др Карла Крауса и Пећанца (од 24. до 27. августа 1941. на планини Букуљи) склопљен је споразум по коме је Пећанац све своје одреде стави у службу и под команду немачког окупатора ради борбе против НОП-а. И Дража Михаиловић је био заинтересован да Пећанчеве четнике стави под своју команду. Због неповерења према Пећанцу и ривалства Дража Михаиловић је наредио својим људима да га ликвидирају, и то је учињено 11. маја 1944. код Соко Бање.
  - 15 **Љубо Новаковић**, артиљеријски бригадни генерал војске Краљевине Југославије, родом из Даниловграда у Црној Гори. Половином јуна 1941. године ставља се на располагање Михаиловићу, који га не прихвата као равноправног сарадника. Тада га Коста Миловановић Пећанац именује за команданта четничких одреда Шумадије и за начелника свог штаба. Кад је Пећанац своје јединице ставио у службу немачког окупатора, Новаковић са I шумадијским НОП одредом склапа споразум о заједничкој оружаној борби против окупатора и домаћих издајника. Децембра 1941. године са одредом од око стотину људи, на подручју Романије учествује у неколико оружаних акција против усташких и домаћих издајничких снага. Крајем јануара 1942. године заробљен је од партизана. У Фочи му Врховни штаб НОП одреда и Добровољачке војске Југославије пружа гостопримство не тражећи никакве против услуге. Половином априла 1942. године у дослуху са Атертоном, британским обавештајцем, организује бекство са циљем да се повеже са Дражом Михаиловићем. На том путу четници Драже Михаиловића убијају Теренса Атертона, а Новаковић се спасава. Михаиловић ипак не прихвата његову сарадњу и он се ставља под окриље црногорских националиста. Септембра 1943. године убијен је од партизана у Црној Гори.
  - 16 Драгутин Кесеровић, мајор војске Краљевине Југославије, родом из села Пиромана код Ваљева. У првом светском рату био је подофицир, а од 1921.

је потпоручник. У априлском рату 1941. био је командант батаљона. После капитулације Југославије постао је војвода расински под командом Косте Миловановића Пећанца, а од октобра 1941. био командант Расинског четничког одреда под командом Драже Михаиловића и злогласни четнички вођа на планини Копаонику. До краја рата био је командант Расинског четничког корпуса и Расинско-топличке четничке групе корпуса. Као командант тих јединица сарађује са немачким окупационим јединицама и јединицама квислинга у борби против НОВ Југославије. Учествоје и у дејствима јединица бугарских окупационих трупа против НОВЈ 1943. и 1944. године. Након продора јединица Црвене армије у источну Србију напада на немачке јединице у Крушевцу са циљем да се прикаже као борац против окупатора. На интервенцију НОВЈ, руководство јединица Црвене армије не прихвата његов предлог о преговорима за заједничку акцију. Ухваћен је од органа НОВЈ и на јавном судском процесу августа 1945. године у Београду, као ратни злочинац, осуђен је на смрт и стрељан.

- 17 **Никола Калабић**, геоматар, резервни поручник војске Краљевине Југославије; до почетка рата 1941. године радио је као геоматар у Катастарској управи у Ваљево. После априлског рата био је у четницима Косте Миловановића Пећанца, а у лето 1941. ставио се под команду Драже Михаиловића и именован је за командира његове пратеће чете. Од децембра 1941 године био је командир чете Горске гарде, која током рата постаје бригада, корпус и група корпуса Горске гарде чији је он био командант све до маја 1945, кад су последњи остаци четничких јединица разбијени на Зеленгори. Као командант поменутих четничких јединица лично и преко потчињених извршио је велике злочине над припадницима НОП-а. Да би сачувао свој живот помогао је у хватању Драже Михаиловића од стране органа безбедности 13. марта 1946. године. Званично се не зна његов крај. О томе постоји више верзија.
- 18 **Будимир Церски** је био Пећанчев четнички војвода који је обавестио Немце да ће Подрински НОП одред и Подгорски батаљон Ваљевског НОП одреда напасти на Шабац. У првом нападу који је изведен 21. септембра 1941. године увече, напад није успео.
- 19 **Јован Шкавовић Шкава** је 1941. године био војвода код четника Косте Миловановића Пећанца, а сарађивао је и са четницима Драже Михаиловића који су му новембра 1941. године предали групу од 365 заробљених партизана код Ужица, Горњег Милановца и Мионице, које је он предао Немцима у селу Дивцима, а ови их готово све стрељали у Ваљево крајем новембра 1941. године.
- 20 **Божидар Ћосовић** (Божо Јаворски, Јаворац, војвода Јаворски) столар, пинтор и колар, родом из Брезове (код Ивањице). После априлског рата 1941. организатор је групе која је пљачкала и вршила насиља над становништвом на територији моравичког среза. Према томе како му је одговарало, исказивао се као војвода Пећанца и као војвода Драже Михаиловића, а највише је дејствовао у сопствено име, самостално. Истицао се злочиначком свирепости према припадницима НОП-а. Због непослушности и самовоље, по наређењу Драже Михаиловића, убијен је јула 1943. године у селу Брекову код Ариља.
- 21 **Вучко Игњатовић**, мајор војске Краљевине Југославије; 1941 био је командант Пожешког четничког одреда. По одласку Драже Михаиловића из Србије у Црну Гору, са својим одредом се легализовао ушавши у састав Недићеве групе Ужичко-пожешких оружаних одреда. Убијен је 26. јуна 1943. године у Новој Вароши у међусобним обрачунима са поручником Радојком Ђурићем.
- 22 Под притиском бораца Ужичког НОП одреда Немци су били принуђени да 21. септембра 1941. године напусте Ужице, а да Пожегу предају четницима. Сутрадан, 22. септембра, делови Ужичког НОП одреда ушли су у Пожегу. Четници су се при уласку партизанских бораца већим делом разбежали, а делом остали у граду пасивни. Четници Драже Михаиловића, 5. октобра

1941, напали су делове Ужичког НОП одреда у Пожези. После борбе, која је вођена целу претходну ноћ, четници запосели Пожегу. Истог дана штаб Ужичког НОП одреда, да би избегао братоубилачку борбу, склопио са четничком командом у Пожези споразум о неометаном пролазу кроз Пожегу, слободном раду на организовању партизана и четника, слободи обостране пропаганде у духу борбе против непријатеља.

- 23 **Василије Диклић**, командир жандармеријске станице у Прељини (код Чачка); сарадник окупатора и прогонитељ комуниста; убијен је 1945. године у селу Врнчанима као одметник.
- 24 У ноћи између 28. и 29. октобра 1941. године четници Драже Михаиловића насилно су у Ужичкој Пожези скинули из воза **Милана Благојевића**, команданта Првог шумадијског НОП одреда, који се враћао из Ужица са састанка у Врховном штабу НОП одреда Југославије, и на превару га разоружали, и после зверског мучења га убили.
Благојевић је рођен 1905. године у селу Наталинцима код Тополе. Као млади металски радник пришао је револуционарном радничком покрету, и као такав постао је члан КПЈ 1928. године. Истакао се у политичким борбама против монархистичке диктатуре. Од 1937. до 1939. године учествовао је у одбрани Шпанске републике где је рађаван неколико пута. По паду Шпанске републике илегално је радио у Београду, један је од организатора устанка 1941. године у Шумадији. За народног хероја Југославије проглашен је 9. маја 1945. године.
- 25 **Милорад Митић**, капетан војске Краљевине Југославије, ступио је у четнички покрет 1941. године; од 27. септембра па до 28. новембра 1941; био је стални опуномоћеник при Врховном штабу НОП одреда Југославије у Ужицу.
- 26 Односи се на први састанак, 19. септембра 1941. године у селу Струганику између Јосипа Броза Тита, врховног команданта НОП одреда Југославије, и Драже Михаиловића, команданта четничких одреда, на коме је закључен усмени споразум да се четници и партизани неће међусобно нападати. Што се тиче извођења заједничких оружаних акција против окупатора, Михаиловић је и овом приликом упорно заступао гледиште да је то преурањено. Тито је чак Михаиловићу понудио да буде командант устаничких снага, али је он ту понуду одбио. На овом састанку Михаиловић је упутио протест Титу што су његови партизани стрелићали Марка Олујевића.
- 27 У селу Брајићима (код Горњег Милановца), 27. октобра 1941. године, на иницијативу Врховног штаба НОП одреда Југославије, одржан је састанак између врховног команданта НОП одреда Југославије Јосипа Броза Тита, и команданта четничких одреда Драже Михаиловића у циљу постизања споразума о заједничкој борби против окупатора. (Осим Тита, били су још присутни Митар Бакић и Сретен Жујовић, а поред Драже Михаиловића, још и Драгиша Васић, потпуковник Драгослав Павловић и капетан Милорад Митић). Тито је предложио споразум у 12 тачака. Михаиловић је одбио најважније тачке тога предлога: заједничке операције и формирање заједничког оперативног штаба; стварање НОО-а; заједничка опрема и исхрана бораца; мобилизација. Једино је постигнут споразум о неким мање важним питањима и о подели ратног плена. На бази тог споразума, Врховни штаб НОП одреда Југославије упутио је четницима у Пожеги 5.000 кг жита, а штабу четника на Равној гори испоручио 500 пушака и 25.000 пушчаних метака.
- 28 **Захарије Заре Остојић**, ваздухопловни генералштабни мајор војске Краљевине Југославије, родом из Црмни[^] код Ввра. Учествовао је у пучу 27. марта 1941. као блиски сарадник бригадног генерала Боривоја Мирковића. Емигрирао је авионом на Блиски исток неколико дана пре капитулације Југославије. Као члан југословенско-британске обавештајне групе од 25. октобра 1941. био је у штабу код Драже Михаиловића. Одмах по доласку постао је начелник Оперативног одсека Врховне четничке команде, а од краја 1942. био је Командант истакнутог дела Врховне команде Југословенске војске у отаџбини. Уз сарадњу са немачким окупатором руководио је

свим већим четничким операцијама против НОВ Југославије (у пролеће и лето 1942. у Црној Гори, на Неретви и Дрини марта и априла 1943. и на Лиму почетком 1944). Октобра 1944. дошао је у сукоб са Дражом Михаиловићем окривљујући га за све неуспехе четничког покрета на војном и политичком плану. Априла 1945. покушао је да се са делом својих снага пребаца преко Босне у Словенију до западних савезника. Али у Лијевче пољу (код Бањалуке) заробљен је од усташа и убијен у логору у Јасеновцу априла 1945. године.

- 29 **Мирко Лалатовић**, ваздухопловни генералштабни мајор војске Краљевине Југославије, родом из Стравевине код Никшића. Пре априлског рата 1941. године био је на дужности оперативном одсеку генералштаба ваздухопловства војске Краљевине Југославије; неколико дана пре капитулације емигрирао је авионом у иностранство. Као члан југословенско-британске обавештајне групе налазио се у Штабу Драже Михаиловића од 25. октобра 1941. Био је шеф II одсека Оперативног одељења Врховне четничке команде ЈВуО, а током пролећа 1942. руководио је радио-везом са иностранством. Априла 1945. покушао је да се са једним бројем четничких команданата повуче из Босне у Словенију ради ступања у везу са западним савезницима. Али у Лијевче пољу заробљен је од усташа и убијен у логору у Јасеновцу априла 1945. године.
- 30 **Дуане Тирел Хадсон** (Оиапе Туга! Нис180п, **ВШ - ВП** Магко) рударски инжењер, рођен у јужној Африци. У Југославију је дошао 1936. и до 1940. године радио у Подрињским рудницама (у руднику антимона Зајача код Крупња). У СОбе ступио 1940. године. У Штабу Драже Михаиловића био је од 25. октобра 1941. па до 1944. године. Почетком 1944. дошао је у Штаб Другог корпуса НОВ Југославије и са слободне партизанске територије вратио се марта 1944. у Велику Британију.
- 31 У близини Петровца на Јадранском мору (у рукавцу Ријека, код села Крса), у ноћи између 20. и 21. септембра 1941. године из подморнице „Триумф“ („Тпитрћ“) искрцала се југословенско-британска мисија (конспиративни назив „Булзај“ - Willseye) коју су сачињавали: британски капетан Д.Т. Хадсон, генералштабни мајори Југословенске краљевске војске Захарије Остојић и Мирко Лалатовић, и ваздухопловни наредник Вељко Драгићевић, радио-телеграфиста. По искрцавању мисију су прихватиле партизанске јединице и допратиле до Главног штаба НОП одреда Црне Горе, Боке и Санцака. Мисију у штаб Драже Михаиловића упутио је Центар британске Управе за специјалне операције (Special Operations Executive - даље СОбе) из Каира.
- Вељко Драгићевић** није остао код четника већ је изразио жељу да иде код партизана. Од октобра 1941. радио је као радио-телеграфиста на радиостаници Врховног штаба НОВ и ПОЈ. Погинуо је 25. маја 1944. године приликом немачког десанта на Дрвар.
- 32 Односи се на **Ранисава Миливојевића**, наредника војске Краљевине Југославије, који је био командир 1. чете Колубарског батаљона Ваљевског НОП одреда. Погинуо је 1944. године при преласку јединица из Босне у Србију.
- 33 Врховна команда четничких одреда Драже Михаиловића, 2. новембра 1941. године, наредила да се четнички одреди који су учествовали у блокади Краљева, повуку и крену ка Чачку да га, са осталим четничким јединицама, преотму од партизана.
- 34 У ноћи између 1. и 2. новембра 1941. године четници Драже Михаиловића напали су на Ужице, које су бранили делови Ужичког НОП одреда. У борбама на Трешњици борци Ужичког НОП одреда успели су да разбију четничку групацију, одбране Ужице и гонећи их уђу 3. новембра у Пожегу. (Зборник НОР, том XIV, књ. 1, док. бр. 13-17)
- 35 Четници Драже Михаиловића, у ноћи између 1. и 2. новембра 1941, напали су у Ивањици Моравичку чету Ужичког НОП одреда. После дванаесточасовне борбе четнички напад је одбијен и нанети су им осетни губици.

- 36 Краљево је октобра и почетком новембра 1941. године било под блокадом партизанско-четничких снага којима је руководио партизанско-четнички Оперативни штаб за напад на Краљево (формиран почетком октобра 1941. на основу споразума између Врховног штаба НОП одреда одреда Југославије и штаба Драже Михаиловића, а сачињавали су га: Момчило Моле Радосављевић и Ратко Митровић, командант и политички комесар Чачанског НОП одреда, и мајор Радослав Ђурић и капетан прве класе Јован Дероко, четнички представници). Партизанско-четничке снаге су октобра и почетком новембра 1941. више пута безуспешно нападале непријатељски гарнизон у Краљеву. Мајор Ђурић је, 3. новембра 1941, позвао у свој штаб на Ружића брду (код Краљева) све четничке официре чије су јединице учествовале у опсади Краљева и пренео им наређење Драже Михаиловића о напуштању опсаде и повлачењу ка Чачку у циљу преотимања Чачка и других места од партизана. У току ноћи, између 3. и 4. новембра четничке јединице напустиле су положаје на Краљеву. Четничком колоном која је ишла левом страном Западне Мораве командовао је капетан Дероко, један од највећих противника партизана. Његов задатак је био да овлада тереном љубићког среза, разоружа јединице Љубићког батаљона Чачанског НОП одреда, овлада положајима северно од Чачка и држи град под претњом артиљеријског бомбардовања. Четничком колоном која је ишла десном страном западне Мораве командовао је мајор Ђурић, који је имао задатак да разоружа партизанску тенковску јединицу и Трнавски батаљон Чачанског НОП одреда и да се састане са четничким јединицама које су се повукле из Чачка. Четничка колона капетана Дерока која се кретала према селу Прељини имала је задатак да развије своје снаге за борбу у освајању Чачка. Колона је прешла реку Чемерницу и почела поседати Љубићко брдо, почев од села Коњевића. Дероко је на овај положај пребацио и артиљерију од три топа. Љубићки батаљон је добио наређење од Штаба свога одреда да разбије ове четнике на Љубићком брду. Том приликом четници су били разбијени и партизани су поново дошли у посед топова. Ту је, 6. новембра 1941. погинуо и четнички командант Јован Дероко.
- 37 Пошто су се повукли четници са положаја од Краљева, у ноћи између 3. и 4. новембра 1941, и кренули према Чачку, то је Штаб Чачанског НОП одреда, 4. новембра, наредио да одмах за њима крену борци Љубићког и Трнавског батаљона Чачанског НОП одреда у циљу пружања помоћи браниоцима Чачка од четничких напада. У селу Самаили код Краљева, 4. новембра, четници су извршили напад на партизанску тенковску јединицу у циљу отимања тенка. Њима се супротставио командир тенковске чете Срећко Николић, због чега су га одмах убили. Истог дана у близини Мрчајеваца четници су напали на посаду партизанског топа, разоружали је и већим делом заробили. Четници Драже Михаиловића, 5. новембра, предали су ултиматум Штабу Чачанског НОП одреда: да се до 7. новембра у 16 часова партизанска посада Чачка преда са целокупним наоружањем, а у противном да ће се град ставити под артиљеријску ватру. Пошто је Штаб Чачанског НОП одреда одбацио ултиматум, око 1.500 четника напало је на град. Делови Чачанског НОП одреда, пошто су преотели артиљеријску батерију и један тенк, у огорченој борби која је трајала до 3 часа по поноћи (8. новембра), разбили су нападаче, заробили око 400 четника, запленили четири митраљеза, четири пушкомитраљеза, већи број пушака и другог војног материјала и опреме.
- 38 **Драгослав Рачић**, капетан прве класе војске Краљевине Југославије, родом из Годачице (Гружа, Србија). Августа 1941. године Дража Михаиловић га је поставио за команданта Церског четничког одреда. Са јединицама НОП сарађивао је кратко време у борбама против окупатора у западној Србији 1941. године. У другом четничком нападу на партизана у Ужицу 7/8 новембра, командовао је четничким нападачима, али су претрпели велики пораз и гоњени до Црнокосе. Половином децембра 1941. као командант Церске четничке бригаде прелази у источну Босну и декларише се за сарадњу са

- јединицама НОП одреда Југославије, али убрзо и овде издаје. До краја рата био је четнички командант бригаде, групе бригада, групе корпуса и командант 4. групе јуришних корпуса, као елитна и најоданија војна јединица Драже Михаиловића. Ова група, у сарадњи са немачким окупационим и квислиншким јединицама, учинила је безуспешан напор да спречи продор јединица НОВЈ у Србију у пролеће и лето 1944. године. После пораза остатака четничких јединица на Зеленгори маја 1945. успео је да се извуче и пребаци у Србију, где је убијен као одметник.
- 39 **Нешко Недић**, поручник војске Краљевине Југославије, родом из села Легића код Ваљева. Када је Дража Михаиловић успоставио везу са избегличком југословенском владом у Лондону, он је био међу првима који је био унапређен у виши чин. У току рата, у четничким формацијама, вршио је дужност команданта Ваљевског четничког корпуса, затим начелник штаба Посавско-тамнавске групе четничког корпуса. Погинуо је као одметник 1945. године.
- 40 **Војислав Војо Поповић**, родом из села Брежђа (код Мионице), пре рата био је чиновник Министарства спољних послова. За време студија истицао се као противник свих акција које су предузимали напредни студенти и био полицијски доушник. Студенти су га звали „Воја Шоња“, а на Равној гори је добио надимак „Воја Дипломата“. Побогоао' је ЛЗ земље 1945. године, и сада живи као емигрант у Аустрији.
- 41 Горњи Милановац су, 28. септембра 1941. године, ослободили борци Чачанског НОП одреда, а четницима које је предводио Звонимир-Звонко Вучковић предали су се познати домаћи издајници и један број Немаца. У овом граду партизани су 7. новембра 1941. године одржали прославу октобарске револуције у којој је учествовао велики број грађана из града и околних села. Ношене су црвене заставе и транспаренти, узвикивале се пароле и певале борбене песме. Док су партизани на пијаци одржавали митинг, четници су, као противакцију, вршили заклетву на верност Краљу Петру II. Штаб Таковског батаљона је био небудан и није предузимао потребне мере безбедности, верујући да четници неће смести да изврше напад. Међутим, одмах после пола ноћи, 8. новембра, једна бројно јака група четника напала је на партизане у граду, покидала телефонске везе, заробила партизанске страже и опколила болницу у којој су партизани, не надајући се нападу, спавали. После двочасовне борбе и издаје командира Прве чете Таковског батаљона савладан је отпор и четници су успели да заробе већи број партизана, међу којима је било и рањеника. Овим мучким нападом четници су заузели град и заробили око 150 партизана.
- 42 У селу Дивцима (код Ваљева), 11. новембра 1941. године, у једној кафани преко пута железничке станице одржан је састанак између представника немачке команде у Србији и четничког покрета. Са немачке стране присуствовали су: потпуковник Рудолф Когард, војноуправни саветник др Георг Кисел (Клеббе!), и др Јозеф Матл, д са четничке стране: пуковник Дража Михаиловић, пуковник Бранислав Пантић, мајор Александар Мишић и капетан Ненад Митровић. На овом састанку који је трајао од 19,15 до 20,35 часова, Михаиловић је обећао Немцима да ће четници водити борбу против партизана и да неће пружати отпор немачким снагама. Иначе, записник са овог састанка датиран је 12. новембра 1941.
- 43 **Др Јозеф Матл (Јозеф МаКеО)**, професор славистике у Грацу (Аустрија), тада официр Абвера (војне обавештајне службе), организатор је састанка Драже Михаиловића са немачким представницима у селу Дивцима.
- 44 Нагли пораст угледа Драже Михаиловића у Лондону, који се завршио додељивањем генералског чина, вратио је равнорском штабу самопоуздање и учврстио његову решеност да се са партизанима треба обрачунати по сваку цену. Легализација четничких одреда срачуната је била, пре свега на то да им се омогући да што успешније воде борбу против партизана. Међутим, велике лондонске похвале Драже Михаиловића имале су и другу страну. У очима немачке команде знатно је погоршан положај равнорског

штаба, јер су немачки штабови у Србији и преко Радио-Лондона и преко својих обавештајаца на Равној гори брзо дознали да је Михаиловић и званично постао британски штићеник. У команди немачког генерала Франца Бемеа, који је командовао свим операцијама у немачкој офанзиви у Србији било је одлучено да после разбијања партизана треба такође уништити и равногорски штаб, као значајан британски центар. Пет батаљона 342. немачке дивизије опколило је равногорску висораван. Михаиловић је 5. децембра 1941. увече радиограмом јавио Британцима на Малти да мора да прекине радио-везе. Немци су 7. децембра кренули у наступање према месту где је требало да буде равногорски штаб. Михаиловић је успео да се извуче, али су Немци том приликом заробили четничке мајоре Александра Мишића и Ивана Фрегла (Словенца), затим више од 300 четника и изврстан плен им је пао у руке. Заробљени четнички официри после саслушања стрељани су у Ваљеву 17. децембра 1941. године.

- 45 Налазећи се у безизлазном положају и опасности да партизани заузму Равну гору, Дража Михаиловић је хитно затражио преко капетана Милорада Митића, његовог официра за везу при Врховном штабу НОПГ одреда Југославије, обуставу непријатељстава и вођење преговора. Руковођен у првом реду интересима борбе против окупатора и тежњом да у ту борбу ступе сви прави родољуби, Врховни штаб је прихватио предлог за преговоре. Мешовита партизанско-четничка комисија састала се 20. новембра 1941. у Штабу Чачанског НОП одреда у Чачку и почела са радом. Том приликом је потписан споразум који је предвиђао: 1) обуставу свих непријатељстава до 12 часова следећег дана; 2) упућивање свих снага у борбу против окупатора и народних издајника; 3) пуштање на слободу свих заробљеника; 4) образовање мешовите комисије која ће утврдити узроке сукоба, кривце и злочиначка-дела; 5) образовање мешовитог ратног суда; 6) лица која су прешла у партизанима или четнике могу остати где су; 7) заједничким снагама разоружати сваку групу која би била против једне или друге стране; 8) сарадња у операцијама и одржавању новог састанка између делегације партизана и четника.
- 46 Долазак немачких казнених експедиција: 342 дивизије из Француске и 113 дивизије са источног фронта, као и гомилање квислиншких снага, уперених против слободне партизанске територије, био је разлог позиву партизанског руководства четницима да без колебања ступе у одлучну борбу против окупатора.
- 47 Дража Михаиловић је одбио Титов предлог телефоном да ступи у борбу против Немаца, под изговором да фронтално не може примити борбу. четнички одреди су искористили немачку офанзиву да и они где год могу, ударе на партизанима.
- 48 Већ 30. новембра 1941. године Дража Михаиловић је на Равној гори одржао хитан састанак са једним бројем команданата четничких одреда и дао им упутства да се на сваком кораку боре против партизана и да се у току борбе легализују код Немаца.
- 49 Овлашћење Драже Михаиловића од 12. октобра 1942. године капетану Ђуру Иветићу за легализацију одреда код окупаторских власти.
- 50 **Предраг Раковић „Фрике“**, интендантски поручник војске Краљевине Југославије, родом из села Пријевора код Чачка. У четнички покрет Драже Михаиловића ступио је међу првима 1941. да би већ 30. новембра постао командант Љубићке четничке бригаде, а од новембра 1942 командант Другог равногорског корпуса. Пошто га је Дража Михаиловић сматрао за врло способног команданта, то га је најчешће постављао за команданта штаба групе корпуса. Истицао се злочинима према припадницима НОП-а и отвореном сарадњом са немачким окупатором. Крајем рата није се са својим људством повукао у Босну са Дражом Михаиловићем већ је остао у околини Чачка у намери да води борбу против НОВ Југославије, а преко радио-станице одржавао је везу са Михаиловићем. Потерно одељење једи-

- ница КНОЈ-а, 25. децембра 1944. године, опколило га је у селу Миоковцима (код Чачка) где је и убијен.
- 51 Почетком јула 1941. године на састанку одржаном у селу Пријевору код Чачка, на коме је присуствовао један број активиста "ЗГТ" организовање четничког покрета. Ту су били присутни: потпуковник Драгослав Павловић, мајор Миодраг Палосевић, поручник Предраг Раковић, поручник Жарко Боришић, наредник Миленко Поповић, "родом из села Дучаловића, као и Војко Чвркић, бивши потпредседник Народне скупштине Краљевине Југославије, мџинистар пошта и сенатор, из суседног села Рожаца (село на планини Каблару). Чвркић је предложио да планине ТЗвчар И Каблар треба да буду центар четничког покрета, подразумевајући, вероватно, при том, да он може да се нађе на челу тог покрета. Михаиловић се није сложио са предлогом Чвркића. Због тога се Чвркић - да би постао централна личност четничког покрета, одлучио на тражење могућности за уклањање Драже Михаиловића. Ангажовао је наредника Миленка Поповића и упутио на Равну гору да убије Михаиловића. Предпоставља се да су у ову акцију и Чвркићеве намере био упућен и поручник Предраг Раковић. Поповић је само био неопрезан па је своје намере открио неким пријатељима. Поверио се и једном познанику - подофициру, који је проказао Поповића. Након страховитог мучења, Поповић је открио целу организацију, и затим је стрељан 31. августа 1941. године на Равној гори. Почеле су и губе за Војком Чвркићем коме је Дража Михаиловић наменио смрт, и исти је убијен 9. децембра 1942 године. Истрага над Раковићем је утврдила да он није био ушшан у неискрене намере према Михаиловићу коме је иначе искрено служио до краја свога живота.
- 52 Зборник НОР, том XIV, књ. 1, док. бр. 471, стр. 559.
- 53 **Радован Стојановић**, капетан војске Краљевине Југославије. Био је најпре у четницима Косте Миловановића Пећанца, а затим код Драже Михаиловића.
- 54 **Бајо Станишић**, пуковник војске Краљевине Југославије, родом из Бјелопавлића у Црној Гори. У тринаестојулском устанку 1941. у Црној Гори постао је саветодавни члан Привремене врховне команде националноослободилачких трупа Црне Горе, Боке и Санцака. Фебруара 1942. године организовао је пуч у Павковићком батаљону. Повезао се са италијанским окупационим трупама и организовао националне јединице Црне Горе које је прогласио народноослободилачком војском Црне Горе. Споразумева се са окупатором и формиране јединице ставља на располагање ради борбе против НОП-а. Био је командант народне војске Црне Горе и Херцеговине, командант зетског четничког одреда, командант тзв. јужног фронта. Он и његове јединице учинили су бројна недела према припадницима НОП-а. Убијен је од НОВЈ 18. октобра 1943. године код манастира Острога у Црној Гори.
- 55 **Ђорђе Лашић**, мајор војске Краљевине Југославије, родом из Рамена код Андријевице "Т" тринаестојулском устанку 1941. народа Црне Горе, био је члан среске војне команде у Андријевици коју је, напустио 4. августа 1941. У септембру 1941. организовао је у Лијевој Ријечи официрску контрареволуционарну организацију Гвоздена рука. Од италијанске противофанзиве одржавао је везу са њиховим гарнизонам у Лијевој Ријечи. Од јесени 1941. године приступио је стварању четничких јединица у Васојевићима. Децембра 1941. године Дража Михаиловић га је поставио за команданта свих четничких одреда у Црној Гори. Потом је био командант Лимског четничког одреда, командант Црне Горе и Старог Раса, а у лето 1943. именован је за команданта тзв. четничког источног фронта. Погинуо је од савезничке авијације при бомбардовању Подгорице 5. маја 1944. године.
- 56 **Блажо Ђукановић**, бригадни генерал војске Краљевине Југославије у пензији и бан Зетске бановине, родом из Лукова код Никшића. Учесник је балканских и првог светског рата. Између два рата био на важним дужностима. Био је организатор четничког покрета у Црној Гори и противник НОП-а.

Поред осталог, био је на челу савеза националиста и четника (црногорски национални покрет), па територијални командант четника и командант свих четничких снага у Црној Гори и Старом Расу. Организатор је најнепосредније сарадње са окупаторима Италије и Немачке. Октобра 1943. године заробљен је од НОВЈ и од војног суда осуђен на смрт стрељањем.

- 57 **Павле Ђуришић**, капетан прве класе војске Краљевине Југославије родом из Подгорице. У тринаестојулском устанку 1941. у Црној Гори био је члан Војног комитета у Беранама. Због национализма и шовинизма дошао је у сукоб с НОП-ом. Тајно стварао четничку организацију у беранском и бјелопољском срезу. Дража Михаиловић га је именовао за команданта Лимско-санџачких четничких одреда. Потом је био командант Старог Раса, командант Црне Горе, командант свих четничких јединица Црне Горе, Боке и Санџака. Његове јединице учествовале су, заједно са окупаторским, квислиншким и другим колаборационистичким снагама у борби против НОВЈ и НОП-а у Црној Гори, Санџаку, Босни и др. Остварио је најтешњу сарадњу са окупатором, љотићевцима, Недићем који га је именовао за заменика команданта СДК у Црној Гори и дао му чин потпуковника. Био је суров и истицао се злочинима према припадницима НОП-а. Крајем 1944. године дошао је у сукоб са Дражом Михаиловићем а у пролеће 1945. одвојио је црногорске и још неке четничке снаге од Михаиловића и учинио покушај да их пребаца у Словенију, где је по замисли дела четничких и других контрареволуционарних вођа, требало организовати посебан фронт против ЈА и омогућити улазак западних савезника у Југославију. У том циљу склопио је споразум с црногорским сепаратистима Секулом Дрљевићем и усташама. Међутим, у сукобу између усташа и четника на Лијевче пољу (код Бањалуке) Ђуришићеве јединице су разбијене а он је са неколико четничких команданата заробљен априла 1945, отеран у логор у Јасеновац где је и убијен.
- 58 **Јован Јеловац**, потпоручник војске Краљевине Југославије; 1942. године је постао командант Пљеваљске четничке бригаде.
- 59 **Вук Калантовић-Каланит**, поручник војске Краљевине Југославије; био је командант Санџачког четничког одреда, а затим командант 2. милешевског четничког корпуса, истицао се злочинима против припадника НОП-а. Погинуо је у одметништву 1947. године.
- 60 Вероватно се односи на **Александра Сашу Тодоровића**, студента шумарства и радио-аматера. Био је до 1944. године са Дражом Михаиловићем као радиста на једној радио-станици. У време расула четника 1944. године напустио је њихове редове и крио се у Новом Саду. Када је откривен осуђен је на две године затвора, а по издржаној казни емигрирао је из Југославије.
- 61 Односи се на инжењера **Рада Томашевића**, на служби у Министарству пошта српске квислиншке владе. Тада је био организатор и носилац послова на изради радио-станица за потребе четничког покрета Драже Михаиловића.
- 62 **Бошко Тодоровић**, артиљеријски мајор војске Краљевине Југославије, родом из Београда. Од 1932. радио је у Обавештајном одељењу Генерлштаба. Септембра 1941. дошао је са групом официра у источну Босну и са Јездимиром Дангићем радио на организацији четничких јединица; новембра је склопио споразум са италијанским окупатором у Вишеграду о заједничкој борби против НОП-а. Почетком јануара 1942. године дошао је у Херцеговину, повезао се са италијанским окупатором, склопио са њим споразум о сарадњи у борби против НОП-а и радио на организацији четничких јединица. Истицао се у упорном спровођењу политике четничког покрета Драже Михаиловића и суровошћу и бруталношћу против припадника НОП-а. Убијен је 20. фебруара 1942. године од бораца Првог ударног херцеговачко-црногорског партизанског батаљона у Киџином Селу код Невесиња.
- 63 **Мутимир Петковић**, правник, резервни судски потпоручник, тада ађутант Бошка Тодоровића и његов опуномоћеник за преговоре о сарадњи са итали-

- јанским окупационим трупима у борби против НОП-а. Погинуо је у борби против партизана 22/23 маја 1942. године.
- 64 **Сергије Михаиловић**, капетан војске Краљевине Југославије. У источну Босну дошао је са мајором Јездимиром Дангићем и са њим обједињавао акције четничког покрета Драже Михаиловића против НОП-а на том подручју. У својству представника четничког штаба источне Босне (новембар-децембар 1941) водио преговоре са италијанским окупатором о сарадњи у борби против НОП-а у источној Босни, а по предаји Горажда и Фоче четницима од стране италијанског окупатора починио је масовна убиства и злочине над муслиманским становништвом у Фочи и околини. Погинуо је у борби на Дрини 1942. од партизана.
- 65 **Јездимир • ДанпШГ** авдармеријски мајор, родом из Брдхунца ко Сребранице. Од 1926. до 1940. године био је жандармеријски официр у Скопљу, Тузли, Вировитици и Загребу. Као командир Дворске жандармерије обезбеђивао је бекство владе Краљевине Југославије и краљеве породице од Никшића. По доласку у Београд у лето 1941. (са око 50 жандарма) повезао се са српском квислиншком владом Милана Недића и, у договору с њим, ставио се под команду Драже Михаиловића. У источну Босну дошао је 16. августа 1941. са овлаштењем Драже Михаиловића да организује четничке јединице ради борбе против НОП-а. У свим преговорима са руководством НОП-а на том подручју до краја 1941. године декларативно је био за сарадњу и склапао споразуме о сарадњи са НОП-ом, а истовремено се договарао са усташко-домобранским јединицама НДХ и немачким окупатором о заједничкој борби против НОП-а. Директне преговоре са немачким окупатором о оружаном сарадњи против НОП-а повео је децембра 1941. и водио до априла 1942. Тада је ухапшен и одведен у заробљеништво где је био до краја 1943. године. Из заробљеништва је побегао у Пољску где се у Кракову предао трупима Црвене армије које су га изручиле немцима нове Југославије. Војни суд у Сарајеву осудио га је на смрт августа 1945. године као ратног злочинца.
- 66 **Жарко Тодоровић**, мајор војске Краљевине Југославије, а за време окупације четнички командант „северних покрајина“ до 1943. године. Под сумњом да је агент британске обавештајне службе Гестапо га је ухапсио и спровео у логор у Маутхаузен. После ослобођења остао је у емиграцији где је и умро.
- 67 **Милорад Момчиловић**, пешадијски капетан друге класе војске Краљевине Југославије. Од августа 1942. до априла 1945. био је командант Романијског четничког корпуса. Убијен је од усташа априла 1945. године на Лијевче пољу (код Бањалуке).
- 68 **Милан Шантић** је родом из Мостара; пре рата био је новинар листа **Политика**. У лето 1941. радио је у четничкој организацији у Београду одакле је у јесен дошао у Мостар ради организовања четника. После рата осуђен је на краћу временску казну.
- 69 **Добросав Јевђевић**, публициста и политичар, родом из, Праче код Рогатице. У јесен 1941. одлази у Сплит где се повезује са Илијом Трифуновићем-Бирчанином. Са њим организује сарадњу четничких јединица са италијанским окупатором у борби против НОП-а. У пролеће 1942. постао је политички делегат четничке Врховне команде за територију источне Босне, Херцеговине, Далмације и Лике (највећи део ТЗДХ), уствари, представник за послове сарадње са окупатором. Пред капитулацију Италије; одлази у Рим где се повезује са немачком и британском обавештајном службом и Ватиканом. У Италији од избеглих четника из Лике формира два мања одреда, које ставља у службу Немаца. Нарочиту активност испољио је у јесен 1944. године, када као делегат Драже Михаиловића у договору са др Херманом Нојбахером (немачким представником спољних послова) радим Словенији на обједињавању свих квислиншких јединица и четника Драже Михаиловића ради савеза са Немачком и Италијом у борби против НОП-а са циљем да створи територију за прихват савезничких снага и повратак краља Петра II

- Карађорђевића. Ради остваривања тог плана одржава везу и договора се са словеначким квислингом Лавом Рупником, и српским квислинзима Димитријем Љотићем и Миланом Недићем. У пролеће 1945. године побегао је у Италију где је и умро као емигрант октобра 1962. године у Риму.
- 70 Предлог споразума команде четничких оперативних јединица источне Босне и Херцеговине, од 11. јануара 1942, упућен италијанском 6. армијском корпусу о међусобној сарадњи.
(Зборник НОР, том XIV, књ. 1, док. бр. 39)
- 71 У Београду, 31. јануара 1942. године, отпочели су тродневни разговори између представника немачких окупационих војних и цивилних власти, представника квислиншке владе Србије Милана Недића и четника из источне Босне (Јездимира Дангића) о заједничкој борби против НОП-а. Поред ових договора, решено је да се 17 срезова источне Босне изузме из НДХ (где су бројни Срби убијани и пљачкани) и припоји окупираној Србији. Али немачку делегацију НДХ која је стигла из Загреба у Београд 2. фебруара (опуномоћени немачки генерал Едмунд фон Глез Хорстенау, немачки посланик у Загребу Зигфрид Каше, а у име владе НДХ министар Вјекослав Вранчић и пуковник Федор Драгојлов) нису хтели ни да чују за било какво споразумевање са Дангићем, као и припајање 17 срезова источне Босне Србији.
- Дангић је боравио у Београду фебруара и од 30. марта до 2. априла 1942. године ради договора о сарадњи са немачким окупатором и квислиншком владом Милана Недића у борби против НОП-а у источној Босни.
- 72 **Саво Божић**, протојереј (православни свештеник), тада је био командант Требавског четничког одреда, а касније Требавског корпуса. Погинуо је 1945. године.
- 73 **Цвијетин Тодић**, је уз помоћ прочетничких елемената извео пуч у Озренском НОП одреду у Босни и прешао у четнике; 22. маја 1942. склопио је споразум са усташама за борбу против НОП-а. Убијен је 1946. године као командант Озренског четничког корпуса.
- 74 Зборник НОР, том XIV, књ. 1, стр. 191.
- 75 **Лазар Тркља** је био истакнути функционер земљорадничке странке Милана Гавриловића. Један је од организатора четничког покрета Драже Михаиловића. Погинуо је 1945. године.
- 76 **Радмило Грђић** је пре рата био новинар и генерални секретар Соколског савеза у Београду; један је од организатора четника у Херцеговини и Далмацији; у другој половини 1942. године и до капитулације италијанске војске, делегат четничке команде оперативних јединица при команди 2. италијанске армије. После капитулације Италије у истом својству сарађивао је и са Немцима. Пред крај рата побегао је у Италију где је и умро.
- 77 **Карло Новак**, генералштабни мајор војске Краљевине Југославије, родом из Марибора. Пре априлског рата 1941. био је вршилац дужности начелника штаба Осјечке дивизијске области. Одбио је предлог Освободилне фронте Словеније о сарадњи у борби против окупатора и квислинга, а новембра 1941. ставио се на располагање Дражи Михаиловићу. Он га је овластио као свог представника за организацију четничких јединица у Словенији и именовао за начелника штаба Команде Словеније. Новак је ступио у Словенску завезу (коалиција вођа грађанских странака и политичких група Словеније). Повезао се са италијанским окупатором и квислиншким јединицама. Осим одреда од око 100 људи, у 1942. години није успео да формира друге јединице, а успео је да окупи укупно 300 људи. Маја 1942. године постаје политички делегат и четнички командант Словеније, а марта 1944. Михаиловић га именује за делегата Врховне команде Југословенске војске у отаџбини у Италији. Даљи његов рад био је обавештајног карактера. После завршетка другог светског рата живи у Америци као емигрант.
- 78 Бела гарда је био назив за клеро-фашистичко-четничку квислиншку војно-политичку организацију словеначке буржоазије у току НОР-а. На захтев представника Драже Михаиловића у Словенији, грађанске странке и групе

уместо Народног одбора, формирале су марта 1942. године Словенску звезу (Словеначки савез), која је требало да као врховни политички орган осигура јединствену политичку и материјалну подршку четничке војне организације у Словенији.

Плава гарда је био назив за четнике Драже Михаиловића и четничку војну организацију у Словенији у току НОР-а. Уз одобрење четничке Врховне команде ЈВУО и Драже Михаиловића, односно избегличке југословенске краљевске владе, већина њихових присталица легализовала се у квислиншким јединицама ступајући у редове Беле гарде

- 79 **Хасан Звиздић**, трговац из Сјенице, као сарадник окупатора био је један од истакнутијих организатора муслиманске фашистичке милиције у Сјеници и околини, која је водила бескомпромисну борбу против припадника НОП-а, на којој основи су се и четници Драже Михаиловића са њим удруживали. Пред крај рата је емигрирао и у емиграцији је и умро.
- 80 **Раде Корда** из Лимско-санџачког четничког одреда истицао се у репресалијама над муслиманским живљем у бијелопољском срезу.
- 81 **Петар Баћовић**, адвокат, резервни мајор војске Краљевине Југославије. Од лета 1941. до априла 1942. био је шеф кабинета у једном министарству Недићеве квислиншке владе. У договору са Миланом Недићем и Дражом Михаиловићем, одлази у источну Босну са одредом формираним од четничких јединица (делови Вишеградског, Гласиначког и Другог ударног четничког одреда) ради борбе против НОП-а на подручју Фоче и Горажда и, даље, у Санџаку, у сарадњи са италијанским окупационим трупама. Од августа 1942. је командант Команде четничких оперативних јединица источне Босне и Херцеговине. Руководи нападом четника на део слободне територије западне Босне и у борбама у четвртој непријатељској офанзиви против НОВЈ. Све то чини у тесној сарадњи са италијанским а касније са немачким окупатором. Од јануара до јуна боравио је у Каиру, а по повратку у земљу био је један од организатора тзв. четничке Независне групе националног отпора са циљем да се са тим јединицама повеже са британским снагама чије искрцавање су четници очекивали на јужном Јадрану. Априла 1945. године напушта Дражу Михаиловића, а остатке својих јединица потчињава Павлу Ђуришићу, који тежи да се пребаци у Словенију и да се домогне територије коју контролишу Британци. Убијен је од усташа априла 1945. године на Лијевче пољу (код Бањалуке).
- 82 У Опатији, 2. марта 1942. године, отпочела дводневна конференција војних представника Немачке, Италије и НДХ на којој је донет општи план за окупаторско-квислиншке операције у пролеће тзв. трећу непријатељску офанзиву против снага НОП и ДВ Југославије у Источној и западној Босни као и у Црној Гори.
- 83 **Војислав Војо Лукачевић**, приватни чиновник и резервни капетан друге класе војске Краљевине Југославије, родом из Београда. У лето 1941. године ставио се под команду Драже Михаиловића, који му је поверио мисију изасланика Илије Трифуновића-Брчанина; касније је Михаиловићев представник у Црној Гори и Санџаку. До краја 1944. године био је командант Старог Раса (Санџак), командант корпуса, командант Херцеговине. Са својим јединицама учествовао је у борбама против јединица НОВЈ у Црној Гори, Санџаку, Херцеговини. Фебруара 1944. године са неким четничким руководиоцима и британским пуковником Вејлијем (Валлеј) отишао је у Каиро, а затим у Лондон где је контактирао са избегличком југословенском владом, са појединим југословенским политичарима у емиграцији, као и са британским војним и политичким функционерима. У Југославију се вратио маја 1944. године као ађутант краља Петра II Карађорђевића. У јесен 1944. године заробљен је од НОВХ на јавном судском процесу у Београду августа 1945. осуђен је на смрт стрељањем као ратни злочинац.
- 84 **Илија Трифуновић-Брчанин**, четнички војвода, председник удружења старих четника, родом из Тополе. Од 1932. био је председник Народне одбране; учесник Пача од 27. марта 1941. После априлског рата 1941. избегао

- је у Липово код Колашина. Септембра 1941. одлази у Сплит где се повезује са Италијанским окупатором и с њим склапа споразум о сарадњи; организује четничке јединице и ставља их у службу окупатора. У пролеће 1942. године Дража Михаиловић његов штаб именује за штаб западно-босанских, личко-далматинских и херцеговачких војно-четничких одреда, а јула исте године од Драже Михаиловића добија широка овлашћења и детаљна упутства за сарадњу са италијанским окупатором. До краја 1942. године на том плану је остварио легализацију четничких јединица код италијанског окупатора, њихово редовно снабдевање борбеним, материјалним и новчаним средствима. Умро је од срчаног удара 3. фебруара 1943. године у Сплиту.
- 85 **Радојица Иеришић**, православни свештеник, 1941. ступио у четнички покрет Драже Михаиловића. Био је организатор четника на подручју планине Голије, командант Голијског четничког батаљона, па командант Голијске четничке бригаде у саставу Невесињског корпуса. Погинуо је 4. априла 1945. године на Лијевче пољу (код Бањалуге) од усташа.
- 86 **Милорад Поповић**, коњички поручник војске Краљевине Југославије; био је у почетку устанка 1941. командир устаничке чете у Дражљеву, а затим је прешао у четнике где је био командант Невесињског четничког корпуса. Погинуо је 1945. године у источној Босни против јединица НОВ Југославије.
- 87 **Радован Иванишевић**, генералштабни капетан војске Краљевине Југославије; био је начелник штаба Динарске четничке дивизије.
- 88 Односи се на село Липово код Колашина у коме се од 1. јуна 1942. до јуна 1943. године налазио Дража Михаиловић са својим штабом а затим се вратио у Србију.
- 89 Затвор у Колашину изграђен је још пре првог светског рата, а коришћен је и у току другог светског рата: Италијани, затим четници па Немци. Први затвореници су били партизани заробљени на Краљевским Барама 20. јануара 1942. године, а у логор доведени 7. марта. Услови смештаја и живота у логору били су веома лоши. Око 1.000 затвореника било је у оковима. У затвору је постојао преки суд чије су смртне пресуде извршаване на Брези, недалеко од Колашина. У затвору а и другим местима убијено је више истакнутих црногорских комуниста. Већи број затвореника је овде кратко з*државан, а одатле је слат на издржавање казне или на погубљење и друге затворе и логоре. Затвор је ликвидан и порушен ослобођењем Колашина од јединица НОВ Југославије.
- 90 **Драгиша Васић**, адвокат, књижевник и академик, родом из Горњег Милановца; био је потпредседник Српског културног клуба у Београду. У лето 1941. године дошао је у штаб Драже Михаиловића на Равној гори. Сматрали су га замеником Драже Михаиловића и његовим наследником у случају његове смрти. Као члан штаба Драже Михаиловића учествовао је на преговорима Тито-Михаиловић у Струганику 19. септембра 1941. и у Брајићима 26. октобра 1941. По доласку Стевана* Мољевића у штаб Драже Михаиловића, његов улога политичког и идеолошког вође четничког покрета постепено опада. Године 1943. пасивизирао се и извесно време налазио се у Грузи. На конгресу у селу Ба јануара 1944. изабран је за члана Извршног одбора Централног националног комитета (ЦНК) у коме је био председник правног и законодавног одбора. Био је и уредник издања **Равна гора**. Са Дражом Михаиловићем повукао се из Србије крајем септембра 1944. године у источну Босну. Био је у групи команданата који су напустили Дражу Михаиловића. На путу према западу у сусрет западним савезницима, почетком априла 1945. године, заробљен је од усташа на Лијевче пољу код Бањалуге и отеран у логор у Јасеновац где је и убијен.
- 91 **Пирцио Бироли (Alessandro Pigoletti)**, армијски генерал, командант II италијанске армије и гувернер Црне Горе за време окупације.
- 92 **Анте Павелић**, доктор права и адвокат у Загребу, рођен 1885. године у Брадини код Коњица, где му је отац радиоТИакон проглашења шестојануарске диктатуре 1929. ге-диНе краља Хлександра Карађорђевића, Павелић је легално отишао у емиграцију 19. јануара 1929. године. Прво се повезао са

групом бивших аустроугарских официра у Бечу, а затим успоставља контакт и сарадњу са Хортијевом Мађарском и десним крилом ВМРО под вођством Ванче Михаилова. Протеран из Аустрије, отишао је у Минхен да би се затим склонио у Италију. Ту удара темеље усташкој терористичкој организацији. Под окриљем Мусолинијеве Италије и Хортијеве Мађарске оснива логоре (Бовењо у Италији и Јанкапушта у Мађарској) где се усташе обучавају у шпијунско-диверзантској активности. Та активност достиже врхунац у атентату на краља Александра 9. октобра 1934. године у француском граду Марсељу. После 27. марта 1941. године и капитулације краљевине Југославије, Павелић се на челу усташа - повратника вратио у Загреб 15. априла 1941. године и проглашава Независну Државу Хрватску као савезницу фашистичке Италије и нацистичке Немачке чији је он постао поглавник и један од највећих ратних злочинаца. Умро је као емигрант 28. децембра 1959. године у Мадриду од ране задобијене у атентату.

- 93 **Момчило Ђујић**, православни свештеник (поп), родом из села Топоља код Книна. Августа 1941. један је од вођа устаника у Книној крајини. Још за време краткотрајне сарадње са партизанима (у току лета 1941) у борбама против усташа, био је повезан са италијанским окупатором са којим је сарађивао све до капитулације Италије. До краја рата био је командант Динарске четничке дивизије. Починио је многе злочине над припадницима НОП-а. Пред крај рата, са делом четничких јединица, побегао је у иностранство где је живео као емигрант у САД, где је и умро 11. септембра 1999. године.
- 94 **Марио Роата (КоаМа)**, генерал фашистичке Италије. Учесник је првог светског рата, а између два рата био је војни аташе и руководио војно-обавештајном службом. У шпанском грађанском рату је командовао италијанским интервенционистичким трупама. У другом светском рату најпре је био помоћник начелника и начелник Генералштаба италијанске копнене војске, а од јануара 1942. до јануара 1943. био је командант 2. италијанске армије у Југославији. Због злочина које је починио у Југославији проглашен је за ратног злочинца.
- 95 Присталице уједињења Црне Горе са Србијом 1918. године називани су „бјелаши“ (писали су своје програме на белој хартији), а противници тога уједињења звали су се „зеленаши“ (писали су своје програме на зеленој хартији). Делатност зеленаша се осећала и у новијој историји односа Србије и Црне Горе.
- 96 Овај израз долази од имена Александра Феодоровића Керенског, председника Привремене владе у Русији 1917. године, истакнути и непријатељ нове совјетске власти.
- 97 **Боривоје Бора Митрановић (Хуго)**, капетан војске Краљевине Југославије, био је делегат Врховне команде код четничких одреда у западној Босни и командант Озренског четничког корпуса.
- 98 Односи се на извештај поручника Предрага Раковића „Фрике-а“, команданта Другог равногорског четничког корпуса, од 3. марта 1943. године, који је послао Дражи Михаиловићу. Иначе, поменути корпус обухватао је територије бивших срезова: љубићког, трнавског и жичког.
- 99 На планини Буковима, 28. јула 1941. године, Немци су стрељали 81 човека из Косјерића и села Мрчића као одмазду због нестала два немачка војника на путу Ваљево-Ужице.
- 100 **Арсо Јовановић**, капетан прве класе Војске Краљевине Југославије. У НОП-у је од 1941. године; био је члан Главног штаба НОП одреда за Црну Гору; командант Црногорског НОП одреда за операције у Саницаку, а од децембра 1941. до краја рата начелник Врховног штаба, односно Генералштаба ЈА. Године 1948. прихватио је резолуцију Информбироа и при покушају бекства из Југославије убијен је на граници Румуније 12. августа 1948. године.
- 101 **Владимир Перић**, генералштабни мајор војске Краљевине Југославије; био је генерални конзул у Истанбулу (Цариграду) који је одржавао везу са

- Димитријем Љотићем, Миланом Недићем и Дражом Михаиловићем подржавајући све њихове планове и акције против НОВ Југославије.
- 102 **Радослав Ђурић**, генералштабни мајор војске Краљевине Југославије, родом из Илице (Сарајево). У лето 1941. године радио је у четничком штабу у Београду, а од почетка октобра био је представник партизанско-четничког Оперативног штаба за напад на Краљево; 20. маја 1944. године прешао је на страну НОП-а. Умро је 1980. године у Београду.
- 103 Упоредо са стварањем војне организације око Равногорског штаба, почела се стварати и политичке организације. Поред официра, на Равну гору у лето 1941. године почињу долазити и поједини истакнути бивши политичари. У Београду се у августу 1941. године формира Михаиловићев политички одбор, а убрзо и Централни национални комитет (ЦНК). Михаиловић је добио подршку нарочито од неких функционера раније Земљорадничке странке; то су: Лазар Тркља, секретар странке, Власта Петковић, др Милош Секулић, Јова Поповић, Живота Тодоровић, Мато Русковић и други. Михаиловићу су такође пришли и неки чланови Извршног одбора Демократске странке. Један од првих који је дошао на Равну гору да помогне Дражи Михаиловићу био је Драгиша Васић, републиканац, потпредседник Српског културног клуба. Дошли су и републиканци Младен Жујовић и Војислав Вујанац, затим професор Београдског универзитета Перо Слијепчевић и други. Они су са Дражом Михаиловићем у лето 1941. године формулисали и изразито великосрпски политички програм. „Идеал је јака и хомогена српска државна јединица политички и економски способна за живот” - каже се у том програму. Припреме за остварење тога „идеала” предвиђају да се „омеђе де факто” српске земље и учини да у њима остане „само српски живаљ”; посебно имати у виду „брзо и радикално чишћење градова и њихово попуњење свежим српским елементом”; „Изградити план за чишћење или померање сеоског становништва са циљем хомогености српске државне заједнице”; „у српској јединици као нарочито тежак проблем узети питање муслимана и по могућности решити га у овој фази”, што значи уништити то становништво још у току рата. Те ставове је Дража Михаиловић још прецизније формулисао у инструкцијама за четнике у Црној Гори 20. децембра 1941. године.
- 104 Као присталица четничког покрета др Милош Секулић се у августу 1941. године састао са Дражом Михаиловићем у селу Кадијина Лука, донео му новчани прилог и договорио се с њим о одласку преко Истанбула (Цариграда) у емигрантску југословенску владу у Лондону и однесе извештај о стању у окупираној Југославији тако како их виде водећи људи четничког покрета. Секулић је почетком октобра стигао у Истанбул (Цариград), где се састао са Јованом Ђоновићем и Милошом Тупањанином, и рекао како је он послат од стране Драже Михаиловића са нарочитом поруком за Југословенску владу у Лондону, и у том циљу тражио је да му се створи могућност да оде у Лондон и да поруку однесе тамо. Секулић је стигао у Лондон 4. новембра 1941. године. У опширном извештају др Секулић је дао податке о фашистичким злочинима, а посебно усташа према српском живљу. Секулић је чак пренео и један извештај Светог синода Српске православне цркве о убијању и страдању православних свештеника, као и о пљачкању и рушењу цркава и манастира.
- 105 Британски пуковник Бејли из Војне мисије код четника, доставио је 3. марта 1943. године обавештење Дражи Михаиловићу о поруци пуковника грчке ослободилачке војске Наполеона Зерваса о заједничкој сарадњи.
- 106 Косовски комитет је формиран почетком двадесетих година овог века, и у њему су деловали углавном косовски политичари и емигранти у иностранству. У својој делатности, уочи и за време другог светског рата, његови руководиоци Бедри Пејани, Реџеп Митровица и други непосредно су се повезали и сарађивали с немачким фашистима.
- 107 Садржина депеше Драже Михаиловића, бр. 499. од 23. августа 1942. године, потврђује ове везе. „Ради остварења наших циљева потребно је ступити у

- тешњу везу са националистима албанске државе које води пуковник Мухарем Барјактар. Представник Мухарема за везу, са нама је Шериф Липа поручник италијанске војске сада са службом у Приштини..." (Зборник НОР, том XIV, књ. 1, док. бр. 155, стр. 573)
- 108 **Иштван Ујсаси** - генерал мајор мађарске армије. Ухапшен од југословенске власти и осуђен као ратни злочинац. Мађарски дипломата и обавештајац - начелник главне управе државне одбране Мађарске. Дао је изјаву југословенским органима о сарадњи са Дражом Михаиловићем у којој тврди да је Михаиловић био агент мађарске владе Хортија кога је он и врбовао. Изјаву објављујемо у документима а корисник нека процењује њену веродостојност.
- 109 **Дамљан Велчев** је после капитулације Бугарске од 9. септембра 1944. године био министар војске који је формирао јединице за борбу против Немаца.
- 110 **Кимон Георгијев**, бугарски политичар; године 1926. до 1928. био је министар саобраћаја у влади Љапчева. Маја 1934. године, после преврата који су извели официри, долази на чело владе, антинемачки оријентисан, и успоставља дипломатске односе са СССР-ом (23. јула 1934). Када је цар Борис распустио владу (јануара 1935) Георгијев се приближио левој опозицији у бугарском парламенту. Године 1942. са својом групом „Звено“ ступа у илегални „Отечествени фронт“ и сарађује са КП Бугарске. По ослобођењу Бугарске 9. септембра 1944. године долази на чело владе Отечественог фронта; био је потпредседник и министар у влади Георги Димитрова и у влади формираној после избора од 18. децембра 1949. године.
- 111 **Стефан Србаков**, бугарски публициста, пре другог светског рата емигрирао у Југославију.
- 112 **Панта Драшкић**, генерал војске Краљевине Југославије и министар рада у Недићевој квислиншкој влади. После рата осуђен је на временску казну.
- 113 **Иван Марионов**, генерал бугарске фашистичке војске у окупираној Србији је не само да је издавао наредбе за убијање српског народа већ и сам непосредно вршио убиства.
- 114 **Јожеф Јоже Певец**, Капетан прве класе војске Краљевине Југославије, по народности Словенац; био је шеф радио-центра четничке Врховне команде.
- 115 На састанку у Зимоњића кули (код Автовца), 13. јула 1942. године, коме су присуствовали Илија Трифуновић-Бирчанин, Добросав Јевђевић, Јетар Баћковић, Захарије Остојић и други четнички команданти, два представника Земљорадничке странке и новинар Милан Шантић, Дража Михаиловић је истакао да у датој ситуацији треба бити „дојалан“, према НДХ, а борити се једино против партизанских снага. Трифуновић је постаљен за команданта четничких снага у Далмацији, Лици и западној Босни. На састанку је постојећа ситуација оцењена као врло повољна за развој четничког покрета.
- 116 **Стенли Бејли (Stanley Bailey)**, пуковник и шеф британске војне мисије при штабу Драже Михаиловића. Бејли је дошао 25. децембра 1942. спутивши се падобраном из авиона на планини Сињајевини.
- 117 **Карл Робертсон**, уствари то је био Бранко Радојевић, канадски држављанин, британски капетан, члан војне мисије код Драже Михаиловића. У јесен 1943. године пребегао је партизанима Јастрепцу. Четници су га ухватили и убили, крајем 1943. године.
- 118 Генерал **Армстронг** је био шеф британских војних мисија у четничким штабовима. Он је дошао 23. септембра 1943. године спутивши се падобраном на планину Зшерцицу. С њим је дошао и амерички потпуковник (пуковник) А Жерт Сајц (Zeљ). До доласка Армстронга шеф британских војних мисија код Драже Михаиловића био је пуковник Бејли (Bailey), који је 14/15 фебруара 1944. године напустио Дражу Михаиловића и авионом отишао у Италију код савезничких трупа. Крајем марта 1944. године Сајц је с групом британских официра одлетео са аеродрома код Берга. **Баша** Италију.
- 119 **Манојло Корач** је у почетку био у четницима Косте Миловановића Пећанца, а затим приступио Дражи Михаиловићу. После четничке легализације децембра 1941. године постао је начелник округа ужичког и командант

- четничке групе појешко-ужичких одреда, која је наставила борбу против партизана као Недићева група. Истидео се у терору и злочинима против НОП-а.
- 120 **Николај Велимировић**, епископ српске православне цркве. Активни противник НОП-а, симпатизер четничког покрета Драже Михаиловића и врло близак фашистичком покрету Збор Димитрија Љотића. А када је у саобраћајном удесу погинуо Љотић у Словенији, Велимировић му је одржао посмртни говор хвалећи га и величајући. Велимировић је умро у емиграцији 1956. године.
- 121 **Др Владимир Владко Мачек**, адвокат и политичар, родом из Јастребарског. После убиства Стјепана Радића, вође Хрватске сељачке странке у Хрватској, на његово место је дошао Мачек. Као потпредседник у Цветковићевој влади био је поборник приближавања Југославије фашистичкој осовини, а затим и један од најодлучнијих заговорника приступа Тројном пакту. Када је 10. априла 1941. године проглашена НДХ, дао је изјаву преко радија о подршци усташком режиму. При крају рата емигрирао је; умро је 1964. године у Вашингтону.
- 122 У ноћи између 5. и 6. септембра 1942. године, на простору планине Сињајевине спустили су се падобраном код четника капетан Недељко Плећаш, и потпоручник Јово Трбојевић са поднаредницима Трипком и Војиславом Павловићем, али су обојица погинули приликом искакања из авиона.
- 123 Под притиском окупаторских снага и четника Драже Михаиловића, Врховни штаб НОП и ДВ, 21. маја 1942. године одржао је на Црном језеру (код Жабљака) војно-политичко саветовање којим је руководио врховни командант НОП и ДВ Југославије Јосип Броз Тито, на коме је донета одлука да партизанске јединице привремено напусте Црну Гору и повуку се у Босну.
- 124 Директива Драже Михаиловића бр. 1 од 2. јануара 1943. године, упућена командантима корпуса за борбу против јединица НОВ и ПОЈ на слободној територији западне Босне, Лике и Кордуна.
(Зборник НОР, том XIV, књ. 2, док. бр. 1)
- 125 **Славко Бјелајац**, мајор војске Краљевине Југославије, командант четничких јединица на подручју Лике, Кордуна, Баније и Горског котара, које су требало да сачињавају Први корпус у операцији против јединица НОВ и ПОЈ у западној Босни, Лици и северној Далмацији.
- 126 **Новак Мијовић**, капетан војске Краљевине Југославије, ступио је у четнички покрет Драже Михаиловића 1941. године; био је командант Косовске четничке бригаде, а затим Косовског корпуса.
- 127 Четврта непријатељска офанзива отпочела је 20. јануара 1943. године против главних снага НОВ и ПОЈ у западном делу Југославије, с циљем уништавања НОВ и ПОЈ и гушења народног устанка. Непријатељ је ангажовао пет немачких и три италијанске дивизије и јаке усташке, домобранске и четничке снаге Драже Михаиловића. Предвиђено је да се изведу три операције: „Вајс-1“ на простору између Карловца, Огулина, Книна, Босанског Петровца, Приједора и Глине; „Вајс-2“ између Дрвара, Ливна, Јајца и Кључа, и „Вајс-3“ на преосталом делу територије до западне границе Црне Горе.
- 128 **Боривоје Радуловић**, мајор војске Краљевине Југославије; био је начелник Штаба Истакнутог дела Врховне четничке команде.
- 129 **Јован Пантић**, ваздухопловни мајор војске Краљевине Југославије; тада на служби у Команди оперативних јединица источне Босне и Херцеговине.
- 130 **Урош Дреновић**, учитељ, резервни поручник војске Краљевине Југославије; Командант четничког одреда „Кочић“, а 3. јуна 1943. постао је командант Босанско-крајишког четничког корпуса. Погинуо је 31. маја 1944. године.
- 131 **Анрија Весковић**, мајор војске Краљевине Југославије; командант Комског четничког корпуса, а уједно и командант оперативних јединица Лимско-санџачких одреда за операције у западној Босни.
- 132 **Миодраг Капетановић**, мајор војске Краљевине Југославије. Био је командант Медачког четничког одреда. Доласком немачких трупа у Лику, сеп-

тембра 1943. године, ставио се на располагање Немцима. Крајем 1943. године постављен је за обавештајног официра Динарске четничке дивизије, у ком својству је био официр за везу између војводе (мајора) попа Момчила Ђујића, команданта Динарске четничке дивизије и Немаца.

- 133 У питању је такозвана **Бихаћка република**, уобичајени незванични назив за велику ослобођену територију у западној Босни и суседним им подручјима Хрватске, величине 23 среза са центром у Бихаћу, која је постојала од 4. новембра 1942. па до краја јануара 1943. године. У јесен 1942. године НОП се нагло развијао у западним пределима Југославије (Босанска крајина, Далмација, Лика, Кордун, Банија, Славонија и Словенија), а истовремено је повезана ослобођена територија била величине Белгије. У овом граду, 26. и 27. новембра 1942, одржано је Прво заседање АВНОЈ-а и изабран Извршни одбор овог највишег представничког тела. Овде је одржан и Први конгрес УСАОЈ-а 27. децембра 1942. године. Реорганизована је партизанска војска - формиране су дивизије и корпуси - и створена НОВ Југославије. Развио се рад по свим секторима на тој великој ослобођеној територији: организовано делује власт, организовано се развија привредни, образовни и културни живот. Зато се у народу овај период назива Бихаћка република, мада такав назив званично никада није постојао. Непријатељ је ову слободну територију називао Титовом државом. Немачком окупатору и његовим сарадницима, а нарочито четницима Драже Михаиловића, све су чинили да униште ову слободну партизанску територију. Непријатељи су заузели Бихаћ 29. јануара 1943. године, али је у граду и даље наставио да делује илегални НОП. (Лексикон НОР 1941-1945. стр. 66)
- 134 Односи се на извештај поручника Предрага Раковића, команданта Другог равногоорског четничког корпуса, од 3. марта 1943. године, који је послао Дражи Михаиловићу. Иначе, поменути корпус обухватао је територије бивших срезова: љубичког, трнавског и жичког. Раковић се 3. марта 1943. године састао тајно у једној шуми у Савинцу са Кригером немачким командантом Горњег Милановца, где су се договорили „О сарадњи и уништењу комунистичких банди.“
(Зборник НОР, том XIV, књ. 2, док. бр. 67 и стр. 550; Чачански крај у НОБ..., стр. 255)
- 135 **Драгутин Булић**, православни свештеник, један од организатора Љотићевог фашистичког покрета Збор у чачанском крају, и веома истакнути сарадник окупатора. Због тога што је критиковао четнике Драже Михаиловића да нису искрени сарадници Немаца, као што су љотићевци, то га је Дража Михаиловић осудио на смрт, и његови четници су га убили у Чачку 30. јула 1942. године.
- 136 Принцеза Александра је била старија од краља Петра две и по године. Рођена је у Атини 25. марта 1921. године, из брака грчког краља Александра са грађанком Аспазидом Манос, врло амбициозном и лукавом женом. Принцеза је по очевој линији била чукунунука британске краљице Викторије и прачукунунука цара Николе I (1796-1885), док је краљ Петар II (рођен 6. септембра 1923. у Београду) по мајчиној узлазној лози био чукунунук краљице Викторије и цара Александра II, а прачукунунук цара Николе. Према томе, краљ Петар II и принцеза Александра (касније краљица) налазили су се у двоструком сродству као потомци краљице Викторије у осмом, а по цару Николи I у десетом степену сродства. Као прворођени син краља Александра I и краљице Марије, Петар је на престо дошао у својој 11 години после убиства његовог оца Александра 9. октобра 1934. године у Марсељу. Међутим, због малолетности, земљом су у његово име управљали краљевски намесници на челу с принцом Павлом Карађорђевићем. Али, када је изведен пуч 27. марта 1941. године, краљ Петар је проглашен пунолетним и преузео је сву краљевску власт. У земљи је владао само 19 дана, а потом је побегао 14. априла 1941. године са аеродрома у Никшићу. Ратне године је провео кратко у Атини, затим у Јерусалиму, Каиру, Лондону, Каиру и, на крају, опет у Лондону. Као краљ је уважаван све до 2.

марта 1945. године, када је, сходно Београдском споразуму Тито-Шубашић од 1. новембра 1944. године, власт пренео на краљевске намеснике. Када је краљ одлучио да се жени, настале су по неписаним правилима разне политичке игре. За савете у питању женидбе краљ се обраћа Черчилу и енглеском краљу Ђорђу VI, својим председницима влада и министрима, док је Дража Михаиловић јуна и почетком јула 1943. године организовао сакупљање потписа од оних југословенских грађана у земљи који су били присталице да се краљ ожени док још рат траје. Краљева женидба је поделила чак и његове министре на два табора, тако да је и председник његове четврте владе Милош-Миша Трифуновић био против његове женидбе. Таквог мишљења су били и још неки други, као др Срђан Будисављевић (касније краљевски намесник), док су др Миха Крек, др Јурај Шутеј и др Јурај Крљевић заступали мишљење да је то краљева приватна ствар. Дража Михаиловић је, пак, био врло ревносан. Он је знао да се владе мењају, а да краљеви остају, па је и овога пута био чврсто уз краља Петра II. Тако му је 11. јула 1943. године послао „свечану депешу“ којом га је известио да су представници Светосавске православне цркве дали пристанак на краљеву венчање, као и неке друге квислиншке и контрареволуционарне организације у земљи. Краљ није послушао ни Черчилове савете у погледу женидбе (иако је Черчил подржавао сједињење грчке и југословенске круне) већ је 11. марта 1944. године по повратку у Лондон из Каира (где се налазио од 15. септембра 1943. године) одлучио да се жени, што је и учинио у згради југословенске амбасаде у Лондону 20. марта 1944. године. Поред бројних званица, краљевом венчању је присуствовало свега 19 Југословена, међу којима: председник владе Божидар Пурић, мајор Војислав Лукачевић, лични Дражин изасланик и четнички командант, коме је краљ Петар доделио звање његовог „ађутанта“. Британски краљ Ђорђе VI је кумовао краљу Петру II, док је, поред принчева и принцеза и краљевског двора, свите и других окружених владара у емиграцији, од британске дипломатије био присутан само министар спољних послова Антони Идн. Черчил није присуствовао иако је био позван. Краљева женидба је веома неповољно одјекнула у југословенској и светској јавности.

Средином фебруара 1944. године потпуковник Петар Баћовић и мајор Војислав Лукачевић, отишли су авионом из Србије у Каиро. У истој групи са њима налазио се и пуковник Бејли, дотадашњи шеф Британске војне мисије код Дража Михаиловића. Пошто се приближавао дан женидбе краља Петра II Карађорђевића у Лондону, то је требало да обојица присуствују том чину као изасланици Драже Михаиловића. Међутим, Британци нису дозволити Баћовићу да иде у Лондон, док је Лукачевић отпутовао и присуствовао том чину. Баћовић и Лукачевић су из базе Бари британским авионом стигли на четнички аеродром у селу Прањани 30. маја 1944. године. Напуштајући штаб Драже Михаиловића, истим авионом отишао је у Каиро генерал Армстронг, шеф Британске војне мисије код Михаиловића са својом групом.

(Б. Латас и М. Целебцић, Четнички покрет Драже Михаиловића 1941-1945, стр. 356-359, 387-388)

- 137 **Бошко Б. Петричевић**, мајор војске Краљевине Југославије, ступио је у четнички покрет 1941. године; био је командант комбинованог четничког корпуса.
- 138 Централни национални комитет (ЦНК) је био политичко руководство четничког покрета Драже Михаиловића. Формиран је у лето 1941. године, а затим прошириван. У њему су се нашли људи из вођства свих српских грађанских партија, укључујући и социјалисте. ЦНК је бранио и пропагирао великокрпство у разним варијантама. Главни идеолози су били Драгиша Васић, књижевник, и Стеван Мољевић, адвокат. На конгресу у селу Ба, крајем јануара 1944. године, одлучено је да се ЦНК прошири представницима политичких странака, група и организација које су се окупиле око четничког покрета, као Југословенска демократска народна заједница

(ЈДНЗ). Проширени ЦНК је конституисан маја 1944. године. Тада је формиран његов Извршни одбор и одбори за поједине секторе делатности. После конституисања ЦНК је био састава: председник Михаило Кујунџић, представник демократа, и пет потпредседника: др Ристо Јеремић, др Владимир Белајчић, др Милутин Копша, Адам Прибићевић и Мустафа Мулалић. ЦНК је имао 47 чланова, а око 15 чланова је кооптирано. На другом састанку у селу Рошцима (код Чачка) крајем јуна и почетком јула 1944. године ЦНК је донео резолуцију против споразума Тито-Шубашић. После неуспелог покушаја Живко Топаловића да, по одласку у иностранство - Италију, код савезничких влада обезбеди равноправан положај НОП и четничког покрета у решавању послератног уређења Југославије, ЦНК је образовао одбор ЦНК у иностранству (октобра 1944. у Италији). Председник је био др Живко Топаловић, а чланови Адам Прибићевић, Миха Крек, владика Иринеј Ђорђевић, Јован Ђонових, Младен Жујовић и Константин Фотић. Као што је конгрес у селу Ба требало да буде противтежа Другом заседању АВНОЈ-а, тако је и ЦНК био замишљен као противтеза НКОЈ-у. Као привременој влади нове Југославије пропали су покушаји да се преко ЈДНЗ и ЦНК оспоре одлуке Другог заседања АВНОЈ-а и негира споразум Тито-Шубашић. Четнички покрет био је разбијен. У 1945. години ЦНК се осипао и нестао тако што је извршен број његових чланова повукао, други су пребегли у иностранство или се предали органима нове народне власти, а они највернији Дражи Михаиловићу, и пошто су избегли четничку катастрофу на Зеленгори и Сутјесци, постали су одметници и касније похватани и осуђени.

(Лексикон НОР 1941-1945..., стр. 185)

- 139 **Саво Вукадиновић**, мајор војске Краљевине Југославије; био је четнички делегат за односе и сарадњу са италијанским јединицама дивизије „Таиппепзе“.
- 140 Друга и Пета дивизија НОВ Југославије су се 18. марта 1944. године нашле на западним границама Србије. Овој офанзиви НОВЈ квислинзи су се супротставили „јединством свога националног фронта“. По наређењу Драже Михаиловића, ту су се борили четнички корпуси: Златиборски, Јаворски, Пожешки, Први равнорски, Други равнорски, Косовски. Ове четничке јединице су на реци Ибру водиле борбе против НОВЈ раме уз раме са Љотићевим добровољачким јединицама: Четвртим пуком под командом мајора Војислава Димитријевића, Другим пуком под командом мајора Марисава Петровића, у чијем је штабу био за везу немачки капетан Вебер, I батаљон Првог пука под командом капетана Ратка Обрадовића, II батаљон Првог пука са капетаном Мијатом Бардаком на челу, I батаљоном Трећег пука са капетаном Младеном Штављанином на челу, и са јединицама Српске државне страже под командом потпуковника Драгутина Радића, који је био командант Обласне команде СДС у Краљеву, заједно са њима учествовале су немачке и бугарске окупаторске јединице као и јединице Руског белогардејског корпуса.
- (Обнова, бр. 830, од 21. марта 1944, стр. 3; Бошко Костић, За историју наших дана..., стр. 146)
- 141 **Душан Радовић-Кондор**, капетан војске Краљевине Југославије, родом од Златибора. Од октобра 1943. до октобра 1944. године био је командант Златиборског четничког корпуса. Злочиначки се односио према припадницима НОП-а. Убио га је Филип Ајдачић, командант летеће четничке бригаде Пожешког корпуса. <— —•—•—
- 142 **Др Живко Топаловић** је био вођа десног крила Социјалистичке партије и истакнути противник револуционарног радничког покрета. Пришао је покрету Драже Михаиловића, који га је ангажовао на окупљању чланова грађанских странака из предратне удружене опозиције у четнички покрет. Године 1943. формирао је у Београду Одбор ради остваривања циљева четничког покрета. По повратку Драже Михаиловића из Црне Горе у Србију, он децембра 1943. одлази у село Ораовицу (на планину Медведник) и у дого-

- вору са Дражом радио је на организовању четничког конгреса у селу Ба, на коме је Топаловић изабран за председника Централног националног комитета (ЦНК).
- 143 Знајући да четници Драже Михаиловића нису искрени савезници немачком окупатору, то су они одлучили и 14. маја 1943. године су разоружали део четника Лимско-санџачког четничког одреда и ухапсили њиховог команданта Павла Ђуришића. Ђуришић је авионом пребачен у Београд, потом у Немачку, а затим у логор Стриј у Пољској. Одатле је наводно побегао и у јесен 1943. године преко Мађарске стигао је у Београд. У Београду је разговарао са Миланом Недићем, Димитријем Јботићем, а посетио је и Хермана Нојбахера и Гестапо који се налазио у згради Ратничког дома. Свима њима је обећао сарадњу четника у борби против НОВ Југославије. Дража Михаиловић га је 5. децембра 1943. године поставио за команданта Црне Горе. (Зборник НОР, том XIV, књ. 3, стр. 186 и нап. 42)
- 144 У току 1943. године Немци су преко плаката, на којима се налазиле Титове слика, позивали ко им изручи живог или мртвог Тита, да ће за то добити 100.000 немачких марака у злату. Да би довели у заблуду слободарски народ Југославије, такве су плакете истицали и за Дражу Михаиловића.
- 145 По наређењу Драже Михаиловића, 27. маја 1944. године, дошло је до формирања четврте групе јуришних корпуса. Њен састав је био следећи: Штаб Групе I јуришног корпуса (две бригаде из I и једна бригада из II равногорског корпуса) - командант Предраг Раковић, капетан; II јуришни корпуса (две бригаде Четничке Горске гарде и једна бригада из Шумадијске групе корпуса) - командант Никола Калабић, капетан; III јуришни корпус (две бригаде из Церско-Мајевичке групе корпуса и једна бригада из ваљевског корпуса) - командант Војислав Воја Туфегџић, капетан; IV јуришни корпус (две бригаде из Златиборског корпуса и једна бригада из Рудничког корпуса) - командант Миломир Коларевић, капетан; и V јуришни корпус (једна бригада из Пожешког корпуса и једна бригада из Јаворског корпуса) - командант Милош Марковић, капетан. (Зборник НОР, том XIV, књ. 3, стр. 745)
- 146 Четници Драже Михаиловића заузели Вишеград 5. октобра 1943. године.
- 147 Непријатељска операција „Шварц“ (тзв. пета непријатељска офанзива или битка на Сутјесци) отпочела је 15. маја 1943. године. Том операцијом, која је трајала месец дана, непријатељ је желео да уништи јединице Главне оперативне групе Врховног штаба НОВ и ПОЈ на уском брдско-планинском простору Црне Горе, Санџака и Херцеговине, а с њима и врховно војно и политичко руководство НОП-а Југославије. У њој су учествовале следеће јединице: четири немачке дивизије (369, 118, 7. СС „Принц Еуген“ и 1. брдска), три италијанске дивизије („Тауринензе“, „Ферара“ и „Венеција“), једна бугарско-немачка дивизија као борбена група, домобранска 4. ловачка бригада, немачки пук „Бранденбург“ (за специјалну употребу) и један немачки моторизовани пионирски батаљон. Сем ових снага, две немачке дивизије (117. и 373) су се налазиле у рејону Сарајева и у долини реке Неретве, а четири италијанске дивизије („Емилија“, „Перуђа“, „Мурђе“ и „Марке“) у приморском појасу од Боке которске до доњег тока реке Неретве. Непријатељских снага било је око 117.000, а НОВЈ 19.000. (Хронологија ослободилачке борбе народа Југославије 1941-1945, ВИИ, стр. 468)
- 148 **Цори (Ђорђе) Мусулин (Сеорђе Мизић)**, по народности Србин, поручник америчке војске, спустио се падобраном, заједно са бригадиром Армстронгом и потпуковником Сајцом, крајем септембра 1943. године. Из штаба Драже Михаиловића је отишао крајем маја 1944. године са официрима британских мисија. У Југославију је поново дошао 2. августа 1944. године (спустивши се опет падобраном), наводно ради руковођења организацијом евакуације америчких авијатичара.
- 149 **Милош Војиновић (Неп.Љ Ђан(пег))**, капетан II класе, је уствари покрштени фолксдојчер Хенрих Лаутнер; члан Ђотићевог покрета Збора када је 29.

- октобра 1941. године формиран десети добровољачи одред у Крагујевцу за борбу против НОП-а, Лаутнер је постао његов командант. У време прве непријатељске офанзиве овај Љотићев одред предвођен Лаутнером, истицао се у борби против партизана, а 1. маја 1942. године стављен је под команду немачког пука у Бајиној Башти. У међусобним обрачунима убијен је од четника Драже Михаиловића у селу Сеча Река код Косјерића 23/24 септембра 1943. године.
- 150 **Александар Цинцар-Марковић**, министар спољних послова Краљевине Југославије у влади Драгише Цветковића. Један је од потписника акта о приступању Југославије Тројном пакту. Сарадник немачког окупатора од 1941-1944. и саветник Милана Недића, председника српске квислиншке владе. Побеглао је из Београда почетком октобра 1944. године. После завршетка рата изручен је од Британаца југословенским властима. Умро је у затвору у Београду 1947. године.
- 151 Односи се на **Пјетра Бадолја**, маршала и политичара Италије. Од 1937-1940. године био је начелник Генералштаба италијанских оружаних снага. Иступао је против италијанског напада на Грчку, па је после пораза у грчко-италијанском рату смењен и пензионисан. У споразуму са краљем учествовао је у обарању Мусолинија. Његова влада је потписала капитулацију Италије 8. септембра 1943. године.
- 152 **Никола Бојовић**, капетан војске Краљевине Југославије; ступио је 1941. у четнички покрет Драже Михаиловића. После повлачења партизана из Црне Горе маја 1942. приступио је формирању четничке организације и успостављању четничке власти и у Пиви. Тај посао је поверен Бојовићу, који је до краја јуна формирао Пивски четнички одред.
- 153 **Др Сима Милошевић**, професор Медицинског факултета у Београду. На Првом заседању АВНОЈ-а 1942. године изабран је за члана Извршног одбора. Рањен је на Сутјесци у петој непријатељској офанзиви. Склопио се заједно са хрватским песником Иваном Гораном Ковачићем у село Врбницу где су их крајем јуна 1943. године ухватили четници Драже Михаиловића и заклали.
- 154 **Милош Марковић**, капетан војске Краљевине Југославије, родом од Пожеге. Био је командант Пожешког четничког корпуса. Крајем рата побегао је из Србије у Босну где је и погинуо 1945. године.
- 155 **Станимир Васић**, капетан прве класе војске Краљевине Југославије; био је командант Церског четничког корпуса.
- 156 **Војислав Војо Туфегџић**, поручник војске Краљевине Југославије, родом од планине Цера, ступио је у четнички покрет Драже Михаиловића 1941. године и одмах предузео организовање четничких јединица на подручју планине Цера; касније је био командант Церског четничког корпуса у чину капетана.
- 157 **Трифковић Светислав-Света**, мајор војске Краљевине Југославије; ступио је 1941. у четнички покрет Драже Михаиловића; био је командант Авалског четничког корпуса.
- 158 **Владимир Комарчевић**, капетан прве класе; наредбом Драже Михаиловића од 6. марта 1943. године постављен је за команданта Колубарског четничког корпуса.
- 159 **Драгомир Топаловић**, капетан војске Краљевине Југославије; био је командант Рудничког четничког корпуса, а почетком 1945. године нашао се у групи командоса Бранка Гашпаревића у намери да се пребаце у Србију и врше диверзије и убиства руководећих људи нове Југославије, али у једној таквој акцији убијен је 1945. године.
- 160 **Синиша Оцокољић** (касније пуковник) војске Краљевине Југославије; командант Млавског четничког корпуса који је извршио бројне злочине у Србији над припадницима НОП-а. Побеглао је у Италију 1945. године и повезао се са страним обавештајним службама. Био је руководиоца шпијунског центра у северној Италији. Убијен је у емиграцији 1953. године.

- 161 **Велимир Веља Пилетић**, мајор војске Краљевине Југославије организатор четничког покрета у хомољском крају. Од 1942. године био је командант Крајинског четничког корпуса. Септембра 1944. године, по преласку јединица Црвене армије преко Дунава, нашао се у њиховом заробљеништву. Требало је да буде изручен југословенским властима, али је, наводно, побегао приликом транспорта.
- 162 **Љубомир Љуба Јовановић-Патак**, мајор (касније потпуковник) војске Краљевине Југославије; командант Тимочког четничког корпуса. Побегао је из земље 1945. године.
- 163 Односи се на **Властимира Весића** мајора војске Краљевине Југославије који је био командант Нишавске четничке групе корпуса.
- 164 **Бранивој Брана Петровић**, капетан прве класе (касније мајор) војске Краљевине Југославије; био је делегат Врховне четничке команде код Варваринског, Иванковачког и Ресавског корпуса.
- 165 **Богдан Гордић**, је био командант Ибарског четничког одреда који је припадао Кости Миловановићу Пећанцу.
- 166 **Радомир Цветић**, капетан прве класе војске Краљевине Југославије; био је командант Јаворског четничког корпуса; сурово се обрачунавао са припадницима НОП-а.
- 167 **Александар-Саша Михаиловић**, мајор војске Краљевине Југославије; 1941. године ступио у четнички покрет Драже Михаиловића. Унапређен у чин пуковника био је четнички командант Београда. У току септембра 1944. године побегао је из Београда у Босну. Пошто је у босанском месту Средњем завршио диверзантски курс то је као вођа са својом групом успео илегално; да уђе у Београд 12. марта 1945. године у намери да убијају истакнуте војне и политичке личности нове Југославије и да руше важније објекте у Београду. Али како је видео да му је немогући даљи опстанак у Београду, Саша-Михаиловић је одлучио да побегне у иностранство. Идући према аеродрому да би побегао у Италију, дошло је 30. априла 1945. до окршаја између Саше Михаиловића и потпуковника ОЗН-е Ђуре Бошковића, и том приликом убијен је Михаиловић, али је смртно рањен и потпуковник Бошковић-
- 168 **Душан-Дујо Смиљанић**, капетан војске Краљевине Југославије од септембра па до краја 1941. године био је командант Грузанског четничког одреда. Од јануара до краја априла 1942. године легализован је код Недићевих власти. Био је командант I шумадијског четничког корпуса.
- 169 Код села Беле Реке, Горњег Трудова и Мочиоца (близу Кокиног Брода) јединице Друге пролетерске ударне дивизије НОВЈ, 4. јануара 1945. године водиле су дужу борбу против Златиборског, Пожешког и Другог Милешевског четничког корпуса и око 200 немачких војника. А код села Маскове и Гумешевца делови Друге далматинске бригаде Друге пролетерске ударне дивизије, 14. јануара 1944. водиле су борбу против немачких и бугарских војника, Студеничке четничке бригаде и делова Другог милешевског четничког корпуса.
(Хронологија ослободилачке борбе народа Југославије 1941-1945, стр. 664; Зборник НОР, том XIV, књ. 3, стр. 296)
- 170 **Мирослав Трифуновић-Дроња**, брвгадни генерал војске Краљевине Југославије, родом из Крагујевца. У лето 1941. ставља се под команду Драже Михаиловића и одлази на терен Трстеника и Врњачке Бање ради организовања четничких јединица. По одласку Михаиловића из Србије у Црну Гору (марта 1942) остаје у Србији као његов делегат, а октобра 1942. постаје делегат Врховне команде ЈВуО за Србију. Од 1943-1945. био је командант четничке команде Србије. Крајем 1943. добија широка овлашћења од Михаиловића и склапа низ споразума са немачким окупаторима и квислинзима. Погинуо је маја 1945. године на Зеленгори.
- 171 У селу Прањанима, код Чачка, четници Драже Михаиловића организовали су и оспособили терен за аеродром на који су се спуштали британски и амерички авиони који су допремали помоћ четницима Драже Михаиловића (оружје, муницију, одело, обућу, храну), као и чланове својих војних мисија.

- (Чачански крај у НОБ 1941-1945, стр. 321)
- 172 Зборник НОР, том XIV, књ. 3, стр. 277.
- 173 Љотићевци су ценили и подржавали четнике у борби против партизана, али су и тражили од четника да буду више одани немачком окупатору. Из тих разлога, као и борбе за престиж, долазило је до обрачуна између љотићеваца и четника Драже Михаиловића. Тако су половином августа 1943. године четници напали на љотићевску посаду у Ариљу и убили девет добровољаца. (Обнова, бр. 648, 18. VIII 1943, стр. 4)
- 174 **Алекса Драшковић**, капетан војске Краљевине Југославије; био је командант Вишеградске четничке бригаде Дринског корпуса.
- 175 **Јеврем-Јеша Симић („Дршка“)**, резервни артиљеријски пуковник, до почетка марта 1943. године боравио је у Београду (где је одржавао везе са Гестапоом), одакле је дошао у Други четнички равнгорски корпус. Био је инспектор четничких трупа за Србију (Штаб 1-6). У току априла 1944. године обједињавао је четничке јединице ради борбе против НОВ Југославије у пределу Ивањице. На основу одлуке Драже Михаиловића ликвидиран је од четника Предрага Раковића.
- 176 **Милан Аћимовић** је од јануара 1936. био шеф Одељења опште полиције, затим управник града Београда и у исто време сарадник Гестапоа; од краја 1938. министар унутрашњих послова у влади Милана Стојадиновића. Немачке окупационе власти поставиле су га 29. априла 1941. године за председника тзв. комесарске управе у Србији, у којој је био и повереник за унутрашње послове. Када је формирана нова квислиншка влада Милана Недића постављен је за министра унутрашњих послова; сурово се обрачунавао са присталицама НОП-а. Сарађивао је са Дражом Михаиловићем. Убијен је као одметник четнички 1945. године у Босни.
- 177 У оквиру седме непријатељске офанзиве здружене снаге непријатеља (Немаца, домобрана и четника Драже Михаиловића) извеле су 25. маја 1944. године ваздушни напад на Дрвар у намери да униште врховно војно и политичко руководство нове Југославије које се тада налазило у Дрвару. Али ова непријатељска операција неуспешно је завршена јуна 1944. године. (Хронологија ослободилачке борбе народа Југославије 1941-1945, Београд 1964, стр. 750)
- 178 **Данило Салатић**, капетан војске Краљевине Југославије; био је начелник четничког штаба Команде оперативних јединица источне Босне и Херцеговине.
- 179 **Милош Масаловић**, пуковник војске Краљевине Југославије; до јесени 1940. био је шеф кабинета министра војске Краљевине Југославије генерала Милана Недића, а затим отишао у пензију. За време окупације као истакнути присталица Љотићеве профашистичке организације **Збор**, он је реактивиран и поново је постао шеф кабинета Милана Недића, председника српске квислиншке државе. Због тога што је јавно изражавао неповерење према четницима Драже Михаиловића да су неискрени у сарадњи са немачким окупатором, ови су га убили На улици, у центру Београда, 8. марта 1944. године. Недићева влада га је њосмртно унапредила у чин пешадијског генерала.
- 180 **Миодраг Дамјановић**, генерал војске Краљевине Југославије, био је у немачком заробљеништву, а када је убијен од стране четника пуковник Милош Масаловић, шеф кабинета Милана Недића, 8. марта 1944. године, позван је Дамјановић из заробљеништва и постављен на место убијеног Масаловића. А после бекства Милана Недића из Београда почетком октобра 1944. године у Аустрију, Дамјановић је отишао у Босну код Драже Михаиловића који га је поставио за свог згшеника. Пошто су размењене делегације од стране четника и љотићеваца који су се налазили у Словенији и договорено да је Дража Михаиловић врховни вођа свих квислинга у борби против нове Југославије, то је Дража послао у Словенију генерала Дамјановића 27. марта 1945. године као Гтсоманданта „Истакнутог дела штаба

- Врховне команде". Крајем рата побегао је из Југославије и као емигрант умро 1956. године у ХанOVERу.
- 181 Тешка ситуација у којој су се нашли непријатељи у Србији у току јула и августа 1944. године, приморала је све контрареволуционарне снаге да се приближе и уједине у борби против НОП-а. Врхунац тог зближавања био је и одржавање састанка 12. и 13. августа 1944. године у селу Ражани код Косјерића између Драже Михаиловића и Милана Недића који је уговорио Драги Јовановић.
- Убрзо после састанка у Ражани, у Београд је дошао четнички делегат капетан Предраг Раковић и настанио се код Милана Аћимовића и свакодневно одлазио Милану Недићу и координирао сарадњу и акције Недићевих, Љотићевих и четничких јединица. Преко Раковића Недић је упућивао оружје и муницију за Михаиловићеве четнике. Недић је Раковића такође довео у везу и са немачким командантом Југоистока и војним заповедником Србије генералом Хансом Густавом Фелбером и његовим начелником штаба Гајтнером. Од тада Раковић је одржавао везу између Фелбера и Михаиловића, добијајући и од Немаца оружје и муницију за борбу против НОП-а.
- (Записник о саслушању Т. Динића - Архив ВИИ, Ча, к. 269, рег. бр. 27/2; Записник о саслушању В. Јонића - Архив ВИИ, Ча, к. 269, рег. бр. 17/3; Записник о саслушању Александра Цинцар-Марковића - Архив ВИИ, Нда, к. 1, рег. бр. 20/7; Записник о саслушању Милана Недића, Архив ВИИ, Ча, к. 269, рег. бр. 38/1).
- 182 У селу Брђанима, код Чачка, 17, 18. и 19. маја 1944. године, одржан је састанак. По упутству Драже Михаиловића разговоре је водио генерал Мирослав Трифуновић-Дроња са Димитријем Љотићем и изаслаником Милана Недића Илијом Михаиловићем. Из непознатих разлога на ове разговоре није дошао Драгиша Васић. (Архив ВИИ, Нда, к. 1, рег. бр. 16/7 Записник о саслушању М. Недића). На основу ових разговора постигнут је следећи споразум: 1) Заједничка борба против комунизма; 2) Организација Драже Михаиловића остаје потпуна; 3) Споразумно са Дражом Михаиловићем постављање окружних и средњих начелника. У вези с тим органи Драже Михаиловића неће нападати органе Недићеве власти нити се мешати у њихове функције; 4) У свим битним стварима Недић има да се споразуме са Дражом Михаиловићем, иначе у осталим стварима Недићеве одлуке имају се извршавати; 5) Појачања оружаних снага врши се споразумно, а исто тако и заједничка акција против комуниста; 6) Дража Михаиловић прима у начелу издржавање у новцу и намирницама од Недићеве владе у ком циљу саопштава влади свој нормални састав, а уколико ово од владе добије, одриче се досадашњих начина снабдевања; 7) Дража Михаиловић има свога делегата код Милана Недића; 8) Непријатељска међусобна пропаганда нападања има да престане; 9) Регрутовању за Недићеве оружане јединице неће се чинити никакве препреке од стране органа Драже Михаиловића; 10) Заједнички антикомунистички фронт у српству и изван Србије; 11) Недић ће одмах потпомоћи стварање Сремског четничког одреда ради „чишћења Срема од комуниста" у ком циљу ће помоћи оружјем, муницијом и осталом спремом до 4.000 људи. После успешно завршених разговора, опростили смо се, пише Бошко Костић, шеф кабинета Димитрија Љотића, - и братски изљубили са генералом Трифуновићем који нам је дао људе да нас допрате до Горњег Милановца. С нама се вратио и чика Илија Михаиловић. (Бошко Костић, За историју наших дана, Лил, 1949, стр. 151-152)
- 183 **Др Херман Нојбахер** (Heinrich) је 24. августа 1943. године наменован од Хитлера за специјалног опуномоћеника Министарства спољних послова Трећег Рајха за Србију, на место дотадашњег опуномоћеника др Феликса Бенцлера. Захваљујући извесној независности свог положаја, Нојбахер је могао водити доста самосталну политику и утицати на немачког војног команданта Југоистока, да се ради безболнијег и лакшег управљања окупираним Србијом, многе мере ублаже, нарочито на плану одмазде и терора. Он се много залагао да дође до слоге и јединства свих квислинга на територији

бивше Југославије како би немачки окупатор могао ефикасније да држи у покорности југословенске народе. После завршетка другог светског рата, осуђен је на 20 година затвора; умро је 1956. године.

- 184 У јужној Србији непријатељи (четири немачка полицијска батаљона, 27. и 29. бугарска пешадијска дивизија, делови Српског добровољачког корпуса и Руски заштитни корпус, око 5.000 припадника, шиптарске милиције, четврта група јуришних корпуса под командом Драгослава Рачића, четничка Расинско-топличка група и 2. четнички косовски корпус), 10. јула 1944. године, отпочели су топличко-јабланичку операцију против XXI ударне, XXIV и XXV дивизије НОВЈ, с циљем да их набаце на планине Петровац, Радан и Мајдан, или да их потисну на линију Орлова чука - Китка - Лисица - Голак - Преполоац (између Враћа и Подујева) коју су поселе јаке балистичке снаге, и ту их окруже и униште. Поменуте јединице НОВЈ, НОП одреди и јединице команди војних подручја, водећи одбрамбене борбе (до 4. августа) повукле су се до линије Китка-село, Веља Глава - Орлова чука, одакле су прешле у противнапад, и за кратко време протерале непријатеље са слободне територије Јабланице, Пусте реке и Топлице. У тим борбама су обострани губици вили »елики.
- (Хронологија ослободилачке борбе нарвда Југославије 1941-1945, ВИИ..., стр. 829)
- 185 У селу Рошцима код Чачка одржан је 5. септембра 1944. године први састанак коме су присуствовали у име четника Драже Михаиловића, Стеван Мољевић, др Ђура Ђуровић, Александар Аксентијевић, као и посредник Милан Аћимовић, и наравно Мак Дауел. Како је у међувремену Нојбахер отишао у Берлин на консултације код Хитлера, то је на овај састанак у име немачке команде и Нојбахера дошао Рудолф Штеркер, који је имао задатак да разговара са официрима америчке обавештајне службе око могућности неометаног повлачења групе армија „Е“ из Грчке и организовања одбране против НОВЈ и Црвене армије на београдском мостобрану. Мак Дауел је захтевао да немачке трупе у Србији предају целокупно наоружање искључиво Дражи Михаиловићу како би се његови четници боље наоружали и могли успешно одупрети све већем напредовању НОВЈ, а да се Немци повуку без оружја на запад преко Дрине и Саве. Штеркер је изнео да није овлашћен за вођење преговора о капитулацији и да ће о свему овоме пошто се врати у Београд упознати команду Југоистока која ће се о томе изјаснити.
- (Др Милан Борковић, Контрареволуција у Србији..., књ. II, стр. 332-333)
- 186 **Лука Балетић**, пуковник војске Краљевине Југославије, вршио је дужност начелника Оперативног одељења четничке Врховне команде. У марту 1945. године Балетић је дошао у сукоб са Дражом Михаиловићем, напустио га и заједно са Павлом Ђуришићем, Захаријем Остојићем, Мирком Лалатовићем, Драгишом Васићем, пошли су на запад према Савезницима, али су били заробљени од усташа на Лијевче пољу код Бањалуке и убијени априла 1945. године у логору у Јасеновцу.
- 187 **Стеван Стево Дамјановић-Лека**, капетан војске Краљевине Југославије; појављује се на Мајевци 24. септембра 1941. године. Наредбом број 50 Драже Михаиловића од 4. априла 1942. године одређен је да ради на организацији четничких јединица у срезovima: Бијељина, Брчко, Тузла, Зворник и Грачаница. Од 17. септембра 1942. године до почетка 1943. године био је командант Подрињског одреда Мајевичке бригаде. У 1943. години био је командант Мајевичке бригаде, а у другој половини 1943. године па до краја рата био је командант Мајевичког корпуса. Активно је сарађивао са немачким окупатором. Убијен је у јесен 1945. године из заседе од четника из његове пратње.
- 188 Гоњени у стопу од НОВЈ и доведени у ситуацију да буду уништени, морали су и четници са својим вођом Дражом Михаиловићем да беже из Србије у Босну, под окриље и заштиту немачког окупатора. У последњем тренутку успео је Дража Михаиловић са својим штабом и америчком војном мисијом

- са Мак Дауелом на челу да 27. септембра 1944. године побегне у источну Босну преко Дрине код мачванског села Бадовинаца. (Архив ВИИ, Ча, к. 257, рег. бр. 4/1-69; Архив Југославије, Фонд ЦК КПЈ 1944/314, 322 - телеграми упућени Титу у којима се говори о бекству Драже Михаиловића).
- 189 Командант Другог равногорског корпуса Предраг Раковић, 18. октобра 1944. године успоставио је везу са 93. стрељачком дивизијом Црвене армије и споразумео се о заједничкој акцији против Немаца. Међутим, партизани су убрзо упознали Русе да су четници до сада сарађивали с Немцима и ови су их одбацили. Онда је Раковић 28. новембра 1944. године у селу Брђанима код Чачка тражио да преговара са командом Чачанског НОП одреда. Партизани су поставили услове: да им се четници предају и ко хоће може да остане у партизанима, а остали да иду кућама. Командно особље би се такође предало и под присмотром партизана сачекало крај рата, када би му се судило. Четници су пристали на све услове, изузев задњег. И тако од преговора није било ништа. (Чачански крај у НОБ 1941-1944..., стр. 336. и 344)
- 190 Са Дражом Михаиловићем споразумео се Милан Недић о судбини својих оружаних јединица. Из Београда и других крајева Србије, 5. октобра 1944. године, Недићева Српска државна стража била је упућена у Јагодину и следећег дана је ушла у састав четничке команде такозване Југословенске војске у отаџбини. Да би задржали своју индивидуалност, припадници Недићеве Српске државне страже названи су Српски ударни корпус (СУК). Формиране су три дивизије корпуса, а у њиховом оквиру бригаде и батаљони. Под ударом снага НОВ Југославије, Српски ударни корпус повлачио се преко Рашке у Босну заједно са немачким трупама под непрекидном борбом. У селу Кнежини у децембру 1944. године сусрели су се са Дражом Михаиловићем. Из Босне, под најтежим условима, стигли су у Аустрију током јануара 1945. године, десетковани и у врло лошем стању. (М. Стефановић, Збор Димитрије Љотића, стр. 295-296)
- 191 Док су јединице НОВ Југославије и трупе Црвене армије улазиле у Београд, половином октобра 1944. године, четничке снаге биле су јако потучене и веома ослабљене, укључујући ту и њихову елитну Четврту групу јуришних корпуса. Да не би били потпуно потучени четници су се морали повући из Србије. Дража Михаиловић са својим штабом, Централним националним комитетом и америчком војном мисијом успео у задњем часу да избегне заробљавање пребацивши се преко Дрине у источну Босну. Истим путем нису одступале четничке јединице. Већина четничких команданата окупиле су се 21. октобра 1944. године у Ивањици и на том састанку се договарали шта даље да раде у овој веома тешкој ситуацији по њих. Михаиловићеве намере да из Србије повуче све своје трупе јасно су схваћене и та је одлука преовладала, иако су команданти такође разматрали позив Павла Ђуришића да се уместо у Босну крене у Црну Гору у сусрет западним савезницима који су по Ђуришићевом тврђењу требали да се искрцају на територији Црне Горе. Ипак је преовладало мишљење Михаиловића и четничке трупе наставиле су одступање према Санцаку и северо-источној Босни. (Јозо Томашевић, Четници у другом свјетском рату, стр. 373-377)
- 192 Према ранијем постигнутом договору између Драже Михаиловића и Милана Недића, у циљу организовања што ефикасније борбе против НОВЈ, Михаиловић је ставио под своју команду целокупну Недићеву Српску државну стражу (СДС). Окупљене јединице СДС у близини Београда упућене су 5. октобра 1944. године у правцу Јагодине. Доласком у Јагодину, на основу наређења генерала Мирослава Трифуновића-Дроња, четничког команданта Србије, СДС је ушла 6. октобра 1944. у састав „Југословенске војске у отаџбини“ (ЈВуО), чинећи Српски ударни корпус (СУК). За команданта СУК-а је постављен генерал Стеван Радовановић, дотадашњи командант СДС у Београду, а за његовог помоћника генерал Боривоје Јонић, дотадашњи командант целокупне СДС. (Младен Стефановић, Збор Димитрија Љотића..., стр. 295-296)

- 193 **Гојко Борота**, артиљеријски иотиуковник (касније) пуковник војске Краљевине Југославије; од 1941. године је у четничком покрету Драже Михаиловића; отворени сарадник немачког окупатора; био је командант Романијског четничког корпуса и четнички командант Сарајева.
- 194 Александер Лер (Гбџг), генерал-пуковник нацистичке Немачке командовао је немачким ратним ваздухопловством које је бомбардовало Београд 6. априла 1941. године. Као ратни злочинац осуђен је на смрт у Београду и стрељан 1947. године.
- 195 **Љубиша Ђорђевић** је био командант Недићеве Српске државне страже у Крагујевцу 1944. године.
- 196 **Марко Музикавић**, поручник војске Краљевине Југославије; од новембра 1942. до фебруара 1944. године био је Командант I грузанске четничке бригаде, а затим командант Првог шумадијског четничког корпуса.
- 197 **Бранко Гашпаревић-Гара**, учитељ, капетан војске Краљевине Југославије, припадник Љотићевог фашистичког покрета Збор. После завршене учитељске школе у Загребу, радио је као учитељ у селима Славоније. После окупације Југославије априла 1941, Гашпаревић је испред усташког погрома побегао и дошао у Београд. Одмах по формирању Љотићевих оружаних одреда 1941. године, Гашпаревић је ступио у њих. Био је иследник у штабу XII добровољачког одреда, а затим је прешао за помоћника команданта IV добровољачког одреда на којој је дужности остао до априла 1942. године, учествујући у борбама против партизана, као и у многобројним злочинима. Изишавши из Љотићевих оружаних формација, Гашпаревић је све до краја лета 1944. године радио као политички функционер у покрету Збор. У септембру 1944. године као истакнути љотићевац, испуњавајући потребне услове, одабран је за диверзантски рад. Добио је и СС-овски чин „Hauptsturmführer" (капетана), који је одговарао његовом чину који је имао у Љотићевом добровољачком корпусу. И његова диверзантска група добила је назив „Drägerpalleg" (змија белоушка). Ова диверзантска група која је бројала око 45 људи, упућена је новембра 1944. у диверзантску школу у Нојштерлиц, у покрајини Мекленбург, и тамо подвргнута специјалној обуци. Пре него што је кренула у Босну, група је упућена у Аплетон, где је постојала школа са логором. Ту се налазио и Бошко Бећаревић са својом диверзантском групом која је такође завршила течај у Нојштрелицу и носила назив „Anschlag" (поскок).
- Како је Србија већ од октобра 1944. године највећим делом била ослобођена, то је ова диверзантско-терористичка акција ступила у дејство. Али, захваљујући расположењу у народу и ефикасности органа власти, све ове акције су пропале и десетине упућених диверзаната у Србију биле су похватане или уништене у сукобима са јединицама гоњења. Ухваћени диверзанти извођени су пред Суд, где су откривали своје учешће у завери против нове народне власти. Једна велика њихова акција, коју је водио врло оспособљен диверзант Бранко Гашпаревић-Гара, сломила се већ на Дрини приликом покушаја прелаза његове групе у Србију. Он је ухваћен и њему је суђено у Београду, осуђен је на смртну казну. Једна група диверзаната спустила се падобранима на Копаник у ноћи између 1. и 2. марта, као и друга у ноћи између 23. и 24. марта 1945. године и обе су делом уништене од органа безбедности, а неки су се и предали.
- 198 Односи се на **Милована Недељковића**, поручника команданта Качерске четничке бригаде. Војни суд у Краљеву осудио га је на смрт (августа-септембра 1945. године).
- 199 Упоредо са доношењем уредбе о оснивању команде краљевских командоса, Михаиловић је издао и наредбу о устројству школе за краљевске командосе, па је и за команданта школе поставио пуковника Драгослава Павловића. Тако је први курс одржан у месту Средњем недалеко од Сарајева, у времену од 22. до 30. децембра 1944. године са кога је изишло 51 обучени командос и 14 кандидата за командосе. Други курс је одржан у Модричи који је почео 28. јануара 1945. године, и на њему је обучено 39 командоса и 28 кандидата.

Након тога, у Модричи је и у марту одржан један курс са кога је изишло 12 командоса и 24 кандидата. Затим је у априлу одржан још један курс, али за њега нема ближих података. Иако је било предвиђено да се делокруг команде краљевских командоса може пренети на читаву територију Југославије, ипак се њена практична делатност свела углавном на територију Србије.

- 200 У предлогу за образовање команде краљевих командоса, 4. децембра 1944. године, поред осталог, Михаиловић пише: „Немачка је изгубила рат. Немци још увек пружају јак отпор ангажујући тако знатне партизанске снаге. Због тога партизани немају у унутрашњости запоседнутог дела Србије веће неангажоване снаге, а њихова тек постављена власт још није довољно чврста ни рутинирана на послу. Треба благовремено терором парирати противничке пропагандне трикове, стварајући партизанској струји демократску противструју... Стога се као хитна и неодложна мера намеће организација народног отпора у Србији, и то преко наших одреда убачених у њу. Ова организација треба да се спроведе брзо, енергично и плански. Не дозволити стабиловање прилика у корист партизана. Команда краљевих командоса образоваће одмах при Врховној команди прву школу за командосе који ће по своме преласку на терен Србије тамо преместити, старајући се о даљем врбовању и оспособљавању командоса. Сваки краљев командос мора имати и лажно име и одговарајуће исправе на то име, свој тајни број распознавања и стално или тренутно утврђени надимак." Настава у школи обухватаће следеће предмете: морално васпитање, војну наставу, специјалну наставу. Циљ специјалне наставе је био да командосе оспособи за атентаторе, осматраче, обавештајце и курире. Техничко-саботерска настава упознавала би командосе са извођењем свих врста саботажа, руковања експлозивом, рушења важних објеката.

Краљевски командос је било почасно звање, па је тако Дража Михаиловић добио титулу првог краљевског командоса, а док је одлуком Павловића 22. јануара 1945. године, то звање додељено и члану ЦНК Александру Аксентијевићу, што је својим залагањем допринео да оживи идеја Драже Михаиловића на стварању краљевих командоса.

По завршеном школовању првих група Михаиловић је донео одлуку да одмах отпочну акције убацивањем командоса у ослобођену Србију. Као прву одредио је групу од 32 командоса за београдску област под командом Александра-Саше Михаиловића, четничког команданта Београда. Већина из ове групе завршила је школу командоса у Средњем, недалеко од Сарајева. Дража Михаиловић је 4. фебруара 1945. године известио Смита (Стевана-Леку Дамјановића, команданта Мајевичког четничког корпуса) да ће преко њега поћи на специјални задатак у Србију пуковник Александар-Саша Михаиловић са својом групом.

- 201 Посредством четничког пуковника Гојка Бороте одржавана је стална веза између Врховне команде Драже Михаиловића и Рудолфа Троја. Борота је депешом 13. јануара 1945. године известио Дражу Михаиловића о доласку командоса из Беча: „Команда број 11 (Немци) стављају нам на расположење групу од 64 саботера под командом „Гаре". Снабдевени су са једном већом и три мање радио-станице. Одлично су инструкисани и опремљени. У Сарајево већ их је пристигло 29. Свршили су специјалне курсеве. Сви су Срби. „Гара" ми поручује да се потпуно ставља на расположење нашој организацији и прима све наше директиве. „Гара" поручује да има специјалисте наставнике па, ако желимо обуку већег броја нашег људства, ставља нам наставнике на расположење. „Гара" жели хитан састанак са мном. Молим Вас хитне инструкције по овоме. Број 11 ургира да им се додели један официр за везу са телеграфистом".
- 202 Из депеше коју је 14. јануара Михаиловић упутио Бороти, види се да је он прихватио диверзантско-терористичке-шпијунске групе које је Гестапо послао из Аустрије са задатком да се убаце у Србију: „Позовите пуковника Павловића (команданта четничких командоса) и са њим заједно ступите у везу са Гаром (Бранком Гашпаревићем, командантом диверзантских група

- из Беча)... Кажите Павловићу да ја немам ништа против да људство под командом Гаре примимо код нас у команду. Пуковник Павловић треба да узме шифре од Гаре и специјалне наставнике, те да се и то искуство искористи. Одржати састанак са Гаром, али је добро да и пуковник Павловић буде ту... Важно ми је да пуковник Павловић простудира шта су све Гара и његови људи научили и како су опремљени." (Архив ВИИ, Ча, к. 281, рег. бр. 41/1-23)
- 203 **Матија Парац**, генерал војске Краљевине Југославије, по народности Хрват, био је присталица четничког покрета Драже Михаиловића. Био је командант хрватске армије у саставу „Краљевске југословенске војске у отаџбини." За време окупације живео је у Београду и припадао штабу Драже Михаиловића, а почетком октобра 1944. године побегао је из Београда са Српским добровољачким корпусом Димитрија Љотића.
- 204 **Ранко Брашић**, адвокат из Београда, био је опуномоћеник Драже Михаиловића за преговоре са Антом Павелићем, поглавником НДХ.
- 205 **Владимир Предавец**, инжењер, по народности Хрват, присталица четничког покрета Драже Михаиловића; био је члан Централног националног комитета (ЦНК).
- 206 **Алојзије Степинац**, загребачки надбискуп; заступник милитантног католицизма. Пружио је подршку Анти Павелићу у спровођењу усташког терора и геноцида над Србима, Јеврејима и циганима. Посебно је католичка црква у Хрватској под његовим вођством учествовала у акцији покрштавања православног живља у НДХ. И после ослобођења Југославије непријатељски се односио па му је одржано суђење и осуђен је на временску казну. Умро је 1960. године.
- 207 **Аугуст фон Мајснер**, генерал СС и полиције. Од почетка 1942. године био је командант полиције у окупираној Србији. одговоран је за масован терор, депортацију и погубљења. Нарочито је мрзео Србе и био врло окупан према њима. Као ратни злочинац обешен је 1946. у Београду.
- 208 **Драгиша Васиљевић**, капетан војске Краљевине Југославије; био је командант Вишеградске бригаде Дринског четничког корпуса. Убијен као одметник.
- 209 **Том С. Мастерсон** је уочи другог светског рата био шеф британске обавештајне службе СОЕ са седиштем у Београду, а у току другог светског рата био је из Каира повезан са вођством четника Драже Михаиловића.
- 210 У пролеће 1944. године Београд је као изузетно значајно немачко чвориште сувоземних, железничких, водених и ваздушних саобраћајница, постао објекат англо-америчког бомбардовања. Тежиште напада савезничке авијације били су мостови на Сави и Дунаву, аеродром у Земуну, складиште погонског горива на Чукарици, касарне и други војни објекти. Према немачким подацима, Београд је први пут бомбардован 8. априла 1944. године, за шта, истина нема података о људским и материјалним губицима. Потом је уследило бомбардовање 13. и 15. априла, али опет без података о последицама. Савезничко бомбардовање Београда, о чему је сачувана архивска грађа, извршено је 16. априла, а сутрадан, 17. априла, англо-амерички авиони су у три налета бомбардовали град. Ти ваздушни напади изведени су са око 600 бомбардера. Током ова два дана бомбама су засули железничке станице у граду (главна железничка станица, Дунав станица, станице у Топчидеру и Раковици), зграде неколико министарстава (финансија, пољопривреде, унутрашњих послова) и председништва владе, мостови на Сави и Дунаву, студентски дом и Технички факултет, седиште Гестапоа у Ратничком дому, Пошта број 2, пијаце (Бајлонијева, Јованова, Зелени венац, Каленић), пивара „Вајферт", Фабрика хартије „Вапа" и Фабрика штофова „Влада Илић", војно складиште на Калемегдану, савско и дунавско пристаниште, Теразије са палатом „Албанија", те велики број најважнијих улица (Карађорђева, Бирчанинова, Дечанска, Крунска, Краља Александра и друге), аеродром у Земуну. Током 17. априла савезнички авиони погодили су и концентрациони логор на Сајмишту, где је било око 60 мртвих и око 150 рањених логораша. Немачки окупатори имали су око 200 погинулих во-

јника у Београду и Земуну, а док је због тих ваздушних напада погинуло преко 1.160 Београђана и знатно је више рањено.

(Београд у рату и револуцији 1941-1945, Београд 1984, књ. 2, стр. 570-573)

- 211 **Роберт Мак Дауел**, пуковник, шеф војне мисије САД, спустио се из авиона 26. августа 1944. године у селу Прањанима код Чачка. Ова мисија је пренела став владе САД да подржава четнички покрет Драже Михаиловића и да има задатак да организује дотурање материјалне помоћи четничким јединицама. Али све тежу ситуацију у којој су се налазили четници Драже Михаиловића, није могао даље подносити шеф америчке мисије упркос сталном изјашњавању да неће напустити Михаиловића, ипак је то учинио. Са аеродрома код села Бољанића на планини Озрену, одлетео је авионом 1. новембра 1944. године у Италију.
- 212 **Аћим Слијепчевић**, капетан војске Краљевине Југославије. Он је 2. септембра 1942. године дошао из Каира спустивши се падобраном на Копаоник. Собом је донео радио-станицу и шифру за директну везу између Драже Михаиловића и избегличке владе. У штабу Михаиловића Слијепчевић је био начелник ађутантуре Врховне четничке команде. Према депеши мајора Драгутина Кесеровића од 19. септембра 1942, која је упућена Дражи Михаиловићу, др Оџа (Дроња) Мирослав Трифуновић, преко станице Слијепчевића, послао је три депеше пуковнику Миодрагу Ракићу у Каиро. У другој депеши од 22. септембра Слијепчевић преко Кесеровића јавља Дражи Михаиловићу да су тајне шифре послате у Врховну команду, кључ за одржавање тајне и директне везе са америчком командом.
- 213 **Др Јован Ђонових**, делегат избегличке југословенске владе за Блиски и Средњи исток, са седиштем у Цариграду (Истамбулу). Он је био посредник приликом покушаја Драже Михаиловића у лето 1941. године да се повеже са енглеском обавештајном службом.
- 214 **Др Илија Шуменковић**, амбасадор Краљевине Југославије у Анкари (Турска). Као присталица четничког покрета Драже Михаиловића, остао је у емиграцији где је и умро.
- 215 **Др Ђура Ђурових**, адвокат, секретар Централног националног комитета и шеф пропагандних радио-станица за земљу и иностранство. У августу 1945. године на јавном судском процесу осуђен је на 20 година затвора.
- 216 У селу Ба (код Ваљева), од 25. до 28. јануара 1944. године, одржан је четнички конгрес (назван и Светосавски - по дану Св. Саве 27. јануара). Конгресу је претходило стварање Југословенске демократске народне заједнице (ЈДНЗ) у коју су, поред четничког равногорског покрета, ушли и припадници бивших грађанских странака из Србије, Словеније и Црне Горе, као и представници југословенски орјентисаних Хрвата. Углавном су то били људи из руководства Радикалне, Демократске, Српске земљорадничке, Социјалистичке, Републиканске, Југословенске националне странке и неких група. До организовања ових снага дошло је после низа великих војних и политичких успеха НОП-а. На војном плану, јединице НОВЈ су ослободиле и контролисале знатан део територије Југославије. На Техеранској конференцији (30. новембра и 1. децембра 1943) НОП је признат као једини покрет који је све време другог светског рата водио борбу против снага сила осовине у Југославији, па је одлучено да се НОВЈ пружи материјална помоћ. До тог признања дошло је у време Другог заседања АВНОЈ-а у Јајцу 29. новембра 1943. године. Четнички покрет су нарочито погодиле ове одлуке које су се односиле на конституисању АВНОЈ-а у Врховно законодавно и извршно представничко тело народа Југославије, на установљење НКОЈ-а као привременог органа врховне власти за време рата и на одузимање избегличкој краљевској влади свих права законите владе Југославије и забрану повратка у земљу краљу Петру II Карађорђевићу.
- Политичку платформу конгреса припремио је др Живко Топаловић у договору са Дражом Михаиловићем. На конгресу ЈДНЗ је као најважније истакла у свом програму: одржавање јединства Краљевине Југославије, верност западним савезницима који треба да буду лојални према Краљевини

Југославији и њеној законитој влади као свом савезнику, стварање федеративне Југославије и тајно посредовање савезника да дође до споразума између НОП и ЈДНЗ. Дража Михаиловић је требало да буде привидно споредна личност и да иступи са изјавом да ни он ни његова војска не теже војној диктатури, да су они само органи државне законите власти и да неће бити никакве колективне одмазде, већ само личне одговорности. Конгрес је одржан под председништвом др Живка Топаловића. Дража Михаиловић је први говорио иступивши са договореном платформом. Затим су следили реферати др Стевана Мољевића, др Живка Топаловића, инжењера Владимира Предавца из Загреба, Антона Крејчија из Марибора и Мустафе Мулалића. Одлуке конгреса дате су у резолуцији од седам тачака. У њима је истакнуто будуће друштвено и државно уређење Југославије која треба да буде уређена као федеративна држава, у облику уставне и парламентарне наследне монархије, са народном династијом Карађорђевића и краљем Петром II на челу. Осуђен је НОП под руководством КПЈ и одлуке Другог заседања АВНОЈ-а које представљају узурпирање права да мења уставни поредак Југославије. У погледу решења националног питања конгрес је усвојио став да у Југославији постоје само три нације: српска, хрватска и словеначка и да у будућој Југославији треба, пре свега, омогућити да српска заједница буде организована тако да јој припадну све територије на којој живи српско становништво. Исто то треба обезбедити хрватској и словеначкој заједници. Није утврђен тачан број делегата на конгресу. Расположиви подаци говоре да их је било између 250 и 290. Нису били бирани демократским путем на уобичајен начин. Делегати равногорског четничког покрета одређивани су од стране војних штабова. Сви делегати из унутрашњости и из Србије путовали су са објавама које су добили од Недићевих власти. Конгресу је присуствовао и капетан Менсфилд, члан војне мисије САД код четника. Конгрес је неуспео покушај четника да уз помоћ унутрашњих и међународних реакционарних снага, оспоре одлуке Другог заседања АВНОЈ-а које су озакониле НОП као једини фактор који ће одлучивати о послератном уређењу Југославије.

(Лексикон НОР 1941-1945..., стр. 185; Књига о Дражи, II, стр. 5-32)

- 217 **Александар Аксентијевић**, пензионер и бивши народни посланик, истакнути присталица четничког покрета Драже Михаиловића; био је члан Централног националног комитета и делегат ЦНК при Врховној команди Драже Михаиловића. На јавном судском процесу августа 1945. године у Београду осуђен је на пет година робије.
- 218 **Средоје Бркић**, земљорадник из Доње Краварице (Драгачево) био је делегат КПЈ на Другом (Вуковарском) конгресу 1920. године; касније је напустио Партију и пришао режиму старе Југославије, а у току рата четницима Драже Михаиловића; 1944. године повукао се са четницима у Босну где је нестао.
- 219 **Гаврило Дожић**, патријарх Српске православне цркве; за време окупације 1941. године Немци су га интернирали најпре у манастир Љубостињу, затим у манастире Раковицу и Војловицу, а онда у логор у Дахау. У земљу се вратио 1946, а умро је 1954. године као патријарх Српске православне цркве.
- 220 **Секула Дрљевић**, вођа црногорских федералиста. За време окупације боравио је у НДХ као гост Павелићеве владе. Побегло је из земље у мају 1945. Убијен је у Целовцу (у Аустрији) од Ђуришићевих четника.
- 221 Четничке црне тројке су представљале део специјалног система физичког уништавања припадника и симпатизера НОП-а и свих оних који се нису слагали или су се на било који начин одупирали остваривању четничких циљева. То је систем примене слова „3“, тојест сваки такав појединац требало је да буде и осуђен на смрт клањем („3“ од речи заклати). Идеја за такав начин обрачуна са противницима потекла је од Драже Михаиловића и тиме је 1942. године руководио он. Стављање под слово „3“ објављивано је преко радио-Лондона. Крајем 1942. године надлежност за примену система

- Дража Михаиловић је пренео на команданте бригаде. Извршиоци су били специјализоване тројке (три члана) који су физичку ликвидацију извршавали само клањем камом. Међусобни знак распознавања тројки била је дебелина са четири листа од картона. Тројке су полагаале заклетву пред командантом четничке бригаде, а ако не изврше постављени задатак, осуђиване су на смрт и убијане.
(Лексикон НОР 1941-1945, стр. 184)
- 222 Четници су заузели Фазлагиха Кулу 30. марта 1943. године, у којој су се налазили делови 6. усташко-домобранске оружничке пуковније.
(Зборник НОР, том XIV. књ. 2, стр. 564)
- 223 **Милутин Јанковић**, жандармеријски наредник из села Дљина (Драгачевски срез), четнички кољач; убијен од четника 28. јуна 1944. године у манастиру Студеници, због међусобних обрачуна.
- 224 Антон Шварц, фолксдојчер, немачки официр за везу, раније власник фабрике туткала у Зајечару, који је за време окупације ступио у СС и добио чин поручника, вршећи дужност тумача при установама Сипо и СД у Лесковцу и још неким местима у Србији. Као ратни злочинац осуђен је на смрт и стрељан 10. августа 1945. године.
- 225 **Павле Новаковић**, генералштабни потпуковник војске Краљевине Југославије; 1941. године ступио је у четнички покрет Драже Михаиловића; био је начелник обавештајне службе Врховне четничке команде, а при крају другог светског рата напустио је Михаиловића, као што су то урадили Захарије Остојић, Мирко Лалатовић, Лука Балетић, Драгиша Васић и други, јер се нису слагали са политиком Драже Михаиловића.
- 226 **Боривоје Бора Мирковић**, бригадни ваздухопловни генерал војске Краљевине Југославије, учесник је пуча од 27. марта 1941. године. Учесник је балканских и првог светског рата. Са генералом Душаном Симићем организатор је и учесник пуча после кога је постао командант ваздухопловства. У току априлског рата емигрирао је у Каиро, а по завршетку рата одбио је да се врати у земљу; умро је у Лондону 1969. године.
- 227 **Душан Симић**, армијски генерал и начелник генералштаба војске Краљевине Југославије. Био је председник пучистичке владе која је збацила краљевско намесништво и кабинет Драгише Цветковића. Девет дана после немачког напада на Југославију побегао је у иностранство. У емиграцији је подржавао Дражу Михаиловића. После завршетка другог светског рата вратио се у Београд где је и умро 1962. године.
- 228 **Цветан-Цека Ђорђевић** је био на дужности начелника Одељења за државну заштиту, а затим помоћник министра у Министарству унутрашњих послова Недићеве квислиншке владе. За државног секретара при Председништву Недићеве владе постављен је 19. априла 1943. године. Био је истакнути противник комуниста и НОП-а, али је био и против четника Драже Михаиловића зато што нису били искрени сарадници немачког окупатора, па су га четници убили 18. маја 1944. године.
- 229 Фицрој Маклејн (Maclean РКггоу), британски политичар, члан Парламента и шеф Британске војне мисије при Врховном штабу НОВ и ПОЈ; 1943. године је као члан Британског парламента и лични пријатељ Винстона Черчила упућен у Југославију, у Врховни штаб. Поред дужности шефа британске војне мисије, дуже време је уједно био и шеф савезничке (англоамеричке) војне мисије. На тој дужности је остао до краја другог светског рата и знатно допринео да Британска влада боље схвати НОП у Југославији.
- 230 У Војнотехничком заводу у Чачку, 8. децембра 1941. године, формиран је и отпочео са радом немачко-љотићевско-четнички преки суд. У исто време формирана су три одељења: „А“ одељење у коме су се налазили затвореници који још нису били ислеђени; „Б“ одељење у коме су затвореници били осуђени на батине и у логоре; „Ц“ одељење у коме су затвореници били осуђени на смрт. Овај преки суд заседао је у току децембра 1941. и јануара 1942. године, а затим је премештен у Краљево. За време заседања у Чачку он је осудио на смрт око 600 припадника НОП-а, а већи број у логоре и на

батине. Већи број партизанских бораца похватили су баш четници Драже Михаиловића и предали преком суду.

(Чачански крај у НОБ 1941-1944..., стр. 188-189)

- 231 Око 1. децембра 1941. године у Драгачевском срезу (код Чачка) формирана је нова четничка организација под називом „Сложна браћа“ у коју су ушли: Јеличко-моравички четнички одред са Милојем Мојсиловићем - светим Илијом на челу, група четника Божидара Ђосовића-Јаворца и његовог подвојводе Ђурђа Смедеревца-Капљице и Рашко-ибарски четнички одред војводе Машана Ђуровића. Основни циљеви и задаци ове четничке организације били су: политичка и војна ликвидација партизанског покрета, искористење учесника НОП-а и њихово економско исцрпљивање.
(Чачански крај у НОБ 1941-1944, стр. 182)
- 232 **Милоје Мојсиловић**, родом из Груже, авијатичарски поднаредник војске Краљевине Југославије; 1941. године ступио је у четнички покрет Драже Михаиловића и био прво заменик команданта Јеличког четничког одреда, а затим командант када се назвао именом „Свети Илија“; организовао је и сам учествовао у терору према припадницима НОП-а; непосредно је одговоран за многе злочине.
- 233 У току новембра 1944. године Павле Ђуришић је добијао депеше од четничке Врховне команде у којима му је Михаиловић наређивао да са војском одмах крене из Црне Горе према Санцаку и Босни, где је требало да се изврши концентрација „свих националних снага за борбу против комуниста“. Ђуришић је 5. децембра 1944. године наредио покрет својој војсци у правцу Санцака и Босне. Са четницима је пошао и један број њихових породица (жене, деца и старци), као и неки истакнутији квислинзи са митрополитом Јоаникијем, који је имао задатак да бодри бегунце и да им обећава како ће их спасити „божија промисао“. Ова Ђуришићева четничка колона одступала је заједно са последњом групом Немаца у којој је био шеф посланства у Цетињу Крамарц. У току пута из Црне Горе нарочито су страдале четничке породице од хладноће, разних болести и опште исцрпљености. Ђуришића и његове трупе су убеђивали и позивали четнички команданти Момчило Ђујић и Добросав Јевђевић, као и Димитрије Љотић, да дође к њима у Словенију где би наставили да воде борбу против НОВ Југославије и тако ступили у везу са западним савезницима који су такође антикомунистички расположени, а не да иду у Босну где је већа неизвесност и готово сигурна пропаст. У првим месецима 1945. године ситуација са четничким јединицама у Босни бивала је све тежа, осипали су се њихови редови погибијама, рањавањем, болестима и дезертерством, те је Ђуришић ипак одлучио да се јави Љотићу да је напустио Дражу Михаиловића и да хоће да дође код њих у Словенију. У циљу ступања у контакт и прихватања Павла Ђуришића и његових четника који су ипак кренули из Босне за Словенију, Љотићев штаб Српског добровољачког корпуса послао је 1. априла 1945. године начелника Штаба СДК, потпуковника Радослава Таталовића са Другим, Трећим и Четвртим пуком СДК и групом од око 500 четника војводе Добросав Јевђевића да форсирају реку Купу и ухвате везу са Ђуришићем који се пробијао преко територије НДХ за Словенију. Идући из Босне према Словенији, војвода Павле Ђуришић и други четнички функционери који су ишли у колони с њим водили су преговоре са усташама Анте Павелића да им дозволе пролаз кроз Хрватску за Словенију. Да би сигурније и што пре добили дозволу од Павелића за пролаз преко Хрватске у Словенију, Ђуришић се обратио за помоћ Секули Дрљевићу, истакнутом црногорском сепаратисти и блиском Павелићевом сараднику. Споразум је постигнут тако што је Ђуришић изјавио да признаје Дрљевића за црногорског поглавара, а док би Ђуришић и даље остао командант војске и заједно са Немцима и усташама водио борбу против НОВЈ. Дрљевићева намера је била да Ђуришићеве четнике гурне у прве редове борбе против наступајуће НОВЈ. Зато је добрим делом због тога и дошло до кршења постигнутог споразума између Ђуришића и Дрљевића. Почетком априла 1945. године Ђу-

ришић је са својим четницима напустио рејон Вучјака и кренуо даље према западу. С њим су пошли босански и херцеговачки четнички команданти Захарије Остојић и Петар Баћовић и официри из четничке Врховне команде Мирко Лалатовић и Лука Балетић, као и Драгиша Васић, један од најистакнутијих идеолога четничког покрета. На Лијевчем пољу дошло је до жестоког сукоба између четника Ђуришића и усташа Павлића. Нашавши се у безизлазној ситуацији, Ђуришић се предао усташама са преосталим делом својих четника. Према неким подацима усташе су Ђуришића са већим бројем четничких официра разоружали и затворили у Новој Градишки, а њих 317 пребацили у јасеновачки логор где су их током априла 1945. године побили. Ђуришића и друге четничке прваке (Драгишу Васића, Захарија Остојића, Мирка Лалатовића, Петра Баћовића и Луку Балетића) су заклали и лешеви им побацали у реку Саву. Међутим верзија Хермана Нојбахера, представника Министарства спољних послова Трећег Рајха, о сукобу четника и усташа нешто се разликује: „Усташе, за које је до последњег тренутка православни Србин остао непријатељ број 1, поставише му заседу и уништише један део људи. Сви официри беху заробљени и уморени". После задржавања и саслушања, усташе су пустиле обичне четнике пошто су им официре побили, а Ђуришића чак спалили у јасеновачком логору. Преостала група Ђуришићевих четника, њих око 600, прешла је крајем априла 1945. године у Аустрију до западних савезника у Клагенфурту. (М. Стефановић Збор Димитрија Љотића..., стр. 308-310, 323-5).

- 234 Мисију Драге Михаиловића за преговоре са Антом Павлићем сачињавали су: Светомир Ђукић, дивизијски генерал, и инжењер Владимир Предавец, члан ЦНК, поред др Ранка Брашића који је од раније био опуномоћеник за рад у Загребу и веза са Алојзијем Степинцем и Антом Павлићем.
- 235 **Др Милан Стојадиновић**, политичар; министар у више влада Краљевине Југославије и посланик Скупштине; председник владних влада 1935. и 1938/39 године. Одвојио је Југославију од њених ранијих западних савезника и увео је у коло фашистичких држава. За време владе Драгише Цветковића 1940. године интерниран је у Солун, а затим на острво Маурицијус где је задржан у британској интернацији до 1948. године. Умро је у октобру 1961. године у Бурнос Аиресу.
- 236 **Драгиша Цветковић**, председник југословенске владе од 1939. године. У марту 1941. године потписао је акт о приступању Југославије фашистичком Тројном пакту. За време окупације живео је у Београду и Нишкој Бањи. Пред ослобођење Београда побегао је у иностранство. Умро је у Паризу 1969. године.
- 237 Краљ Петар II Карађорђевић, 12. септембра 1944. године, одржао је говор преко Радио-Лондона у коме је позвао на уједињење Србе, Хрвате и Словенце под руководством команданта Народноослободилачке војске Југославије маршала Јосипа Броза Тита. (Зборник НОР, том XIV, књ. 4, Прилог I - Документи избегличке владе Краљевине Југославије 1944-1945, док. бр. 8)
- 238 **Др Иван Шубашић**, политичар; био је солунски борац; касније адвокат у Врбоском и један од првака Хрватске сељачке странке. Лично близак Влатку Мачеку, служио је као посредник између Двора (краља Александра и касније кнеза Павла) и Мачека. Захваљујући поверењу и једне и друге стране, именован је за бана Бановине Хрватске, после споразума Цветковић - Мачек у јесен 1939. године. Пре него што су немачке јединице ушле у Загребу 1941, одбио је да пусти на слободу похапшене комунисте. Са члановима Симићеве владе емигрирао је и од 1941. године боравио у САД у саставу владине делегације. На иницијативу Винстона Черчила постао је средином 1944. године председник избегличке југословенске владе и у том својству закључио два споразума с председником НКОЈ-а Јосипом Брозом Титом (16. јуна и 2. новембра 1944). На основу тих споразума формирана је у Београду Јединствена Привремена влада ДФЈ у којој је Шубашић добио ресор спољних послова. Касније је поднео оставку због неслагања с полити-

- чким курсом у земљи. Повукао се у Загреб где је и умро 22. марта 1955. године.
- 239 Избегличка влада Краљевина Југославије с председником Божидаром Пурићем на челу, 25. маја 1944. године, поднела је оставку. Јануара 1942. постао је војни министар у краљевској влади. Истовремено, његове јединице краљевска влада проглашава Југословенском војском у отаџбини (ЈВуО). Јуна 1942. његов штаб је проглашен врховном командом Југословенске војске, а Михаиловић је именован за начелника штаба Врховне команде ЈВуО. У том својству остао је до 29. августа 1944. године када му је краљ Петар II својим указом одузео команду, а маршала Ј.Б. Тита признао за јединог вођу југословенских снага отпора. (Лексикон НОР 1941-1945..., стр. 656).
- 240 Односи се на групу делегата Централног националног комитета коју је Дража Михаиловић послао у Италију код савезничке војне команде и политичких представника британске и америчке владе да обезбеди равноправан третман Драже Михаиловића и НОП-а. Групу су сачињавали: Адам Прибићевић, Владимир Белајчић, Иван Ковач, Радоје Вукчевић и мајор Звонко Вучковић, а раније је у том циљу отишао др Живко Топаловић. (Зборник НОР, том XIV, књ. 4, док. бр. 5, 108 и 139)
- 241 Врховни командант НОВ и ПОЈ Ј. Б. Тито наредио је свим јединицама да поводом непријатељских зимских операција 1943/44 у централном делу Југославије, на целој територији изводе још смелија офанзивна дејства против окупатора и његових слугу: усташа, четника и других квислинга.
- 242 На железничкој станици Љутовница (код Горњег Милановца) Љотићеви добровољци II пука су 18. јануара 1944. године из панцирног воза отворили ватру из митраљеза и баџача мина на ђаке основне школе у Љутовници. Слично су учинили добровољци из овог пука 23. јануара на релацији Лајковац - Горњи Милановац. Пуцајући из воза убили су два чобанина у близини Љига.
- 243 **Јурај-Јуре Францетић**, усташки пуковник, командант „Црне легије”. Ухваћен је 23. децембра 1942. године код села Мочила приликом пада авиона у којем је летео и предат је партизанској команди у Слуњу, где је подлегао ранама задобијеним приликом пада авиона.
- 244 Седам дана после искрцавања савезничких трупа на француској обали, немачка оружана сила, почела је 13. јуна 1944. године да бомбардује Лондон дуго припреманим „тајним оружјем” („летећим бомбама” - ракетама У-1, а касније и са У-2). (Хронологија ослободилачког рата и револуције 1941-1945, издање ВИИ, стр. 780)
- 245 Суочени да ће ускоро доћи до пада фашистичке Немачке, група четничких старешина из Црне Горе као и један број шиптарских националиста, формирали су независну групу националног отпора Југословенске војске у отаџбини, која је и даље била огорчени противник НОП-а али и отворени противник Драже Михаиловића који по њиховом мишљењу води погубну политику свога покрета. До споразума је дошло 3. октобра 1944. године у Подгорици. Са четничке стране су присуствовали: Павле Ђуришић, Саво Вукадиновић, капетан Бранко Радовић и Миљан Радовић, а са шиптарске стране: Маркај Марк Ђон (командант националистичких оружаних снага у северној Албанији), Бушатлија (председник скадарске општине), Жан Јусуф (командант жандармерије) и Мато Мурат. Али овај споразум у пракси није дао никакве резултате. (Зборник НОР, том XIV, књ. 4, стр. 576)
- 246 **Марисав Петровић**, земљорадник из Градца код Крагујевца, истакнути припадник Љотићеве профашистичке организације *Збор* и командант Петог оружаног добровољачког одреда. Саучесник је масовних убистава у Крагујевцу и Краљеву. Почетком октобра 1944. године побегао је из земље у Немачку где је и умро.
- 247 Мухамед-бег Прељубовић, командант тзв. четничког 6. муслиманског корпуса. Формирање његовог штаба наредила је четничка Врховна команда

- децембра 1944. године с циљем да, на ширем плану, придобије муслимане у источној Босни за борбу против НОВ Југославије.
- 248 Војина К. Јанковића, Бранка Мирковића (чланове Месног комитета КПЈ за Шавник) и Момира Јакића су, половином новембра 1942. у селу Јелечу на превару заробили четници Калиновичке бригаде (био је заробљен и Радомир Јакић, али је он приликом спровођења успео да побегне). Партизане су четници предали Италијанима који су их након месец дана вратили четницима ради стрељања. Приликом стрељања, Јанковић и Мирковић су пали смртно погођени, док је Момир Јакић био само рањен и успео је да се спаси. У обавештењу Дражи Михаиловићу да су, на захтев Добросава Јевђевића, поменути комунисти предати Италијанима, између осталог пише да су саслушања вршена на најдрастичнији начин, али ништа није помогло, јер су „исти идеални комунисти који гину за идеју али не одају ништа.“
- 249 **Иван Ружић**, капетан друге класе војске Краљевине Југославије; био је командант Друге дурмиторске четничке бригаде Дурмиторског корпуса.
- 250 **Шпиро Стојановић**, капетан прве класе војске Краљевине Југославије; био је председник Националног одбора у Даниловграду за сарадњу четника и италијанског, а касније и немачког окупатора. У Зетском летећем четничком одреду био је командант 4. батаљона.
- 251 Према једном споразуму између четника и италијанских окупатора, почетком децембра 1941. године, Италијани су предали четницима Фочу. Користећи се италијанском помоћи, Фочански четнички одред заједно са још неколико околних четничких одреда, поклао је у муслиманским селима у фочанском и чајничком срезу око 5.000 житеља. Дурмиторски партизански одред је у јануару 1942. године разбио четнике у околини Фоче и 20. јануара 1942. ослободио град. Заштита преосталог муслиманског становништва допринела је масовнијем укључивању муслимана у партизанске јединице. Од посебног значаја за јачање НОП-а у овоме крају био је одлазак Врховног штаба НОП одреда Југославије у Фочу крајем јануара и његов боравак у граду све до 10. маја 1942. (Лексикон НОР 1941-1945. стр. 314).
- 252 На слободну територију Санџака, између реке Лима и Увца, коју су бранили партизански борци Чачанског, Ужичког и Другог шумадијског НОП одреда, 1. и 2. Златарски и Милешевски партизански батаљон, 5. фебруара 1942. године, напали су четници, недићевци, Италијани и муслиманске фашистичке јединице. Под притиском ових непријатеља партизани су се, 6. фебруара, повукли из Нове Вароши на Златар. (Хронологија НОБ 1941-1945, издање VII, стр. 219)
- 253 Према извештају италијанског капетана Виђака (Џ'јас) од 18. октобра 1942. године, упућеног начелнику Обавештајног одељења италијанског 6. армијског корпуса мајору Анђелу де Матенсу, од четничких јединица у операцији „Алфа“ учествовали су делови Невесињског и Требињског корпуса. Дејствовали су као бригада „Требиње“ и бригаде „Гацко“ под непосредном командом италијанских официра поручника Фестинија и поручника Огризека, уз асистенцију поручника Милорада Поповића и поручника Милоша Куреша. У извештају пише да је на правцу дејства четничких јединица (Дрежница - Прозор) од 6. до 10. октобра нађено преко 700 мртвих „међу борцима и становништвом разних села који су давали отпор.“ Приказани мртви били су у највећем броју невино муслиманско и хрватско становништво. Они су, уз то, још опљачкали цео тај крај и запалили 650 домова. (Зборник НОР, том XIV, књ. 1, стр. 656)
- 254 Упркос претњама, батињању и другим облицима четничког терора, НОП је јачао у Србији, а особито у селима око Београда, Смедерева и Обреновца. Четнике је то иритирало и они су одлучили да отпочну са масовним клањем народа који су сарађивали са НОП-ом. Тако су у јесен 1942. и зиму 1943. године извршили најмасовније покоље у Копљарима, Вранићу, Друговцу, Малом Пожаревцу, Баћевцу, Болечу, Сенаји и Дубони. Само у Вранићу зак-

лано је за једну ноћ 70, у Друговцу 75, у осталим наведеним селима по 10, 15, а у неким селима и читаве породице су уништаване (људи, жене, старци и деца). Тако су четници у селу Копљаре присилно сазвали на збор целокупно становништво и на очиглед свих заклали 22 лица, од којих велики број цигана.

(Србија у рату и револуцији 1941-1945, стр. 255, 366; Александар Виторовић, Централна Србија, Београд 1967, стр. 555)

255 Браћа **Рајко и Милош Челоња** су имали своју мању групу са којом су плаћали муслиманска и друга села.

256 Аиђело де Матеис (Anđelo de Matelb), начелник обавештајног одељења ОВР-е (Тајне италијанске фашистичке политичко-обавештајне службе) Команде италијанског 6. армијског корпуса.

257 Недићева влада је од избеглица из Босне формирала самостални добровољачки одред Жагубица (називан је и Крајишки одред и одред капетана Дакића) и упутила у источну Босну.

258 У склопу акција које су Љотић и Недић предузимали да би уништили народноослободилачки покрет и угушили слободарски дух српског народа, у чему су сарађивали са Дражом Михаиловићем, настојали су и да ступе у везу са југословенском избегличком владом и краљем Петром II у Лондону. Њихов циљ био је да траже од владе и краља да упуте позив народу у Србији на мир и покорност. Ову мисију Љотић и Недић поверили су Бошку Костићу, личном Љотићевом секретару и агенту Гестапоа, који је требало да преко Краљевског југословенског дипломатског представништва у Турској успостави везу са Лондоном. Његов одлазак у Турску одобриле су немачке власти пошто је био у питању пут агента Гестапоа и жеље Немаца да се преко свог човека увуку у британске обавештајне и дипломатске канале. Немцима је конвенирало и тражење Љотића и Недића да избегличка југословенска влада упуту позив народу у Србији да се понаша мирно и служи окупатору покорно.

Костић је кренуо из Београда у Анкару, где је одржао састанак са дипломатским и војним представницима Краљевине Југославије, амбасадором др Илијом Шуменковићем и потпуковником Милошем Банковићем, војним изаслаником, затим са генералним конзулом Љубомиром Хаци-Ђорђевићем и мајором Владимиром Перићем, шефом војнообавештајне службе.

При повратку за Београд, Бошко Костић је од Владимира Перића генералштабног мајора и обавештајног официра у Турској, примио поруку и шифру за Дражу Михаиловића коју је у Београду успео да преда свом познанику, новинару Јови Лазаревићу, а овај је тих дана однео Дражи Михаиловићу у Црну Гору, у место Липово где се налазио Михаиловић са својим штабом.

Костић је у Цариград (Истанбул) поново стигао 28. јуна 1943. године у друштву с једним београдским индустријалцем, за чији су се пут такође залагали Љотић и Недић, где се састао се са новим југословенским конзулом Луком Луковићем и војним представником Владимиром Перићем. Костић је овој двојници издиктирао Недићеву поруку за краља, која је гласила: „Ваше Величанство, ја чиним све што је у мојој моћи да спасем што је могуће више српских живота. Пропаганда из Лондона спречава ме у овом послу. Не смета то што ме напада, јер то чини мој тешки задатак са окупаторским снагама лакшим. Али ја молим да ме Ви не третирате као Квислинга и Павелића, који је до данас уништио око 600.000 Срба у Независној Држави Хрватској... Ја сам спреман да предам власт генералу Михаиловићу када Немци оду да би се одржао закон и ред у земљи док се легална влада и Ваше Величанство не поврати. Ради тога, молим Вас, да делујете на генерала Михаиловића да не проузрокује преране репресалије над незаштићеним становништвом. Свака немачка глава се плаћа са 100 српских..."

(М. Стефановић, Збор Димитрија Љотића..., стр. 251-253)

259 **Димитрије Љотић**, адвокат, родом из Смедерева, вођа фашистичког покрета Збор у Југославији. За време окупације другог светског рата постао је

- најоданији сарадник немачког окупатора; формирао је и своје оружане добровољачке јединице које су се бескомпромисно бориле против НОП-а. Погинуо је у саобраћајном удесу 23. априла 1945. године у Словенији.
- 260 **Давид-Дача Симовић (Љутица)**, резервни поручник војске Краљевине Југославије; организатор четника 1941. у драгачевском крају; 1942. године био је командант Драгачевске четничке бригаде, а затим је прешао на нову дужност у Први равногорски четнички корпус. Истицао се у злочинима против припадника НОП-а.
- 261 **Живан Жика Лазовић**, капетан прве класе војске Краљевине Југославије, ступио 1941. у четнички покрет Драже Михаиловића, био је командант одреда, бригаде, па командант Смедеревског четничког корпуса. Истицао се у злочинима над припадницима НОП-а. Погинуо је јануара 1945. године у Босни као одметник.
- 262 Седма СС брдска добровољачка дивизија „Принц Еуген“ је формирана по наређењу рајхсфирера Хајнриха Химлера, 1. марта 1942. године, од фолксдојчера из југословенског и румунског дела Баната, као и осталих подручја Југолавије у којима су живели припадници немачке народносне групе. Формирање ове дивизије завршено је 16. августа 1942. године, када је пребачена на простор Чачак - Краљево - Рашка - Косовска Митровица ради обуке и стицања првих борбених искустава. Учествовала је у биткама за време четврте непријатељске офанзиве 1943. године на Неретви и у другим борбама, истичући се злочинима против припадника НОП-а.
(Лексикон НОР 1941-1945, стр. 1018)
- 263 **Славољуба Врањешевевића** је почетком септембра 1942. године Дража Михаиловић упутио у западну Босну (Босанску крајину) да између река Босне и Врбаса организује тамошње јединице по Упутству број 5. и потчини под своју команду. По доласку у Главни штаб босанских четничких одреда, одређен је за команданта групе четничких одреда за операције против партизанских снага, и то само док трају операције. Процес потчињавања четничких јединица у источној и западној Босни под командом Дражиних официра одвијао се дуго (све до јуна 1943) и у знаку сталног отпора ранијих команданата.
- 264 **Спасоје Дакић**, четнички командант из Челебића је организовао бекство Љуба Новаковића и Британске војне мисије (Теренса Атертона, Патрика О'Донована и Радоја Недељковића) из Врховног штаба НОП и ДВЈ у Фочи да иду у четничку врховну команду код Драже Михаиловића, али је на том путу Дакић опљачкао и убио Атертона и Донована, док је Недељковић напустио штаб Михаиловића и склонио се у Београд, да би га јануара 1943. године ухапсио Гестапо и одвео у логор у Немачку где му се губи сваки траг.
- 265 **Теренс Атертон (Тегенсе Атертон)**, публицист из Велике Британије. Пре рата је живео око 10 година у Југославији (био је агент Интелигенс сервиса). Као мајор и шеф Војнообавештајне мисије искрцао се код Петровца на Јадранском мору 4. фебруара 1942. године. Од Главног штаба Црне Горе упућен је у Врховни штаб НОП и ДВЈ у Фочу, где је остао до средине априла исте године. Из Фоче је, заједно с генералом Љубом Новаковићем и поручником Радојем Недељковићем, побегао у намери да оду у штаб Драже Михаиловића, али га је на том путу опљачкао и убио четнички командант Спасоје Дакић.
Патрик О'Донован је био радио-телеграфиста Британске војне мисије мајора Теренса Атертона која је марта-априла 1942. године боравила у Врховном штабу у Фочи. Из Врховног штаба је побегао заједно с Атертоном, Љубом Новаковићем и поручником Радојем Недељковићем (средином априла 1942), али је њега и Атертона опљачкао и убио четнички командант Спасоје Дакић.
- 266 **Милисав Шурбатовић**, ваздухопловни поручник, био је шеф одсека за шифру У Центру везе четничке команде.

- 267 Пројекат Стевана Мољевића, 30. јун 1941. године, упућен Драгиши Васићу о границама, друштвеном уређењу и спољној политици „Велике Србије“ у обновљеној Југославији после другог светског рата. (Зборник НОР, том XIV, књ. 1, док. бр. 1)
- 268 **Лазар Лазо Тешановић**, поручник војске Краљевине Југославије (касније је произведен за капетана); био је командант Врбаске четничке бригаде од краја фебруара 1943. године. Бригада је 3. јула 1943. ушла у састав Средњо-босанског четничког корпуса.
- 269 У циљу стварања заједничког војничког и политичког фронта против нове Југославије, на Љотићеву иницијативу кренула је ради договора 28. фебруара 1945. године делегације из Илирске Бистрице код Драже Михаиловића у Босну. Љотић је сматрао да у тој мисији треба да буду представници свих националних група које се налазе у Словенији. У име Љотићевог добровољачког корпуса одређен је у делегацију Бошко Костић, шеф Љотићевог кабинета. Групи су се прикључили Милан Аћимовић, који је у Бечу био пуномоћник Драже Михаиловића, и двојица четничких команданата који су били у „специјалној служби“ у Бечу. Пред полазак на овај пут, Костић и Аћимовић посетили су у Бечу епископа Николаја Велимировића, који их је благословио и пожелео им успех у „националној мисији.“ Иако се Дража Михаиловић није сложио да са својим четницима иде у Словенију, он је ипак одредио и опуномоћио своје делегате који су са Миланом Аћимовићем ишли тамо. То су били генерал Миодраг Дамјановић, бивши шеф Недићевог кабинета, затим, пуковник Љуба Јовановић-Патка и потпуковник Синиша Оцокољић-Пазарац. Михаиловић је Дамјановића поставио за команданта „истакнутог дела штаба Врховне команде Југословенске војске у Отаџбини“, односно „националних снага“ које су се налазиле окупљене у Словенији. (Младен Стефановић, Збор Димитрија Љотића..., стр. 313-314)
- 270 По задатку Централног комитета КПЈ и под руководством Велимира-Вељка Влаховића, 11. новембра 1941. године, почела је да ради Радио-станица „Слободна Југославија“, која је кроз свакодневне емисије из Совјетског Савеза упознавала југословенску јавност, као и остале антифашистичке снаге у свету, с народноослободилачком борбом која се водила у Југославији. Последња емисија преко ове Радио-станице емитована је 1. марта 1945. године, а онда је њену улогу преузела Радио-станица у Београду.
- 271 **Алберт Сајца** (бекг), амерички потпуковник (пуковник) се 23. септембра 1943. године спустио падобраном на планини Чемерници, заједно са британским генералом Армстронгом, шефом британске војне мисије у четничким штабовима Драже Михаиловића.
- 272 У горњем делу села Жежевице (код Чачка), од 21. до 24. августа 1944. године, одржан је конгрес четничке подземне штампе. Конгресу су присуствовали представници четничких листова који су излазили у појединим подручјима Југославије. Секретар Централног националног комитета (ЦНК) Ђуро Ђуровић председавао је конгресу. Разматран је низ питања којима треба штампа да се бави, а посебно питање борбе против комуниста. (Чачански крај у НОБ 1941-1945..., стр. 320)
- 273 Писмо Стевана Мољевића, 23. априла 1942. године, упућено Дражи Михаиловићу, о стварању послератне „Велике Србије“. (Зборник НОР, том XIV, књ. 1, док. бр. 70)
- 274 **Рудолф Перхинец (Руди и Раде Перишин)** је био делегат Драже Михаиловића за организацију четника и обједињавање њихових дејстава против НОП-а Црне Горе.
- 275 Апел Стевана Мољевића, 9. новембра 1944. године, упућен народу Босанске крајине, да се уједини у борби против НОП-а Југославије. (Зборник НОР, том XIV, књ. 4, док. бр. 103)
- 276 **Радојко Ђурић**, поручник војске Краљевине Југославије, родом из села Врана код Ариља. Једно време 1941. године налазио се у четницима Драже Михаиловића, а затим је прешао у Љотићеве оружане јединице. Погинуо је

31. марта 1944. године у долини реке Ибра (код Ушћа) у борби против јединица НОВ Југославије као командант I батаљона Четвртог Љотићевог добровољачког пука. Погибија Ђурића тешко је погодила пуковника Косту Мушичког, команданта добровољаца и Димитрија Љотића, који су рекли да су изгубили једног од својих „најспособнијих и највернијих команданата.“ Ђурић је посмртно унапређен у чин капетана.
- 277 **Др Младен Стојановић**, лекар; учесник НОП-а од 1941. године; један је од организатора устанка на Козари; био је командант Другог крајишког НОП одреда и начелник оперативног штаба за Босанску крајину. Убијен је од четника Драже Михаиловића 1. априла 1942. године као тежак рањеник у партизанској болници у Јошавки.
- 278 **Слободан Митров Данко**, из Ђурђеваца; учествовао у шпанском грађанском рату. У устанку 1941. године у Босанској крајини био је командант Обласног штаба за Босанску крајину, а августа исте године именован је за команданта Обласног штаба за Босанску крајину. Погинуо је од четника 1942. године у Мотајици; народни је херој Југославије.
- 279 Додатак у записнику о споразуму између Озренског и Требавског четничког одреда с представницима НДХ од 28. маја 1942, а потписан у стојеру 4. пјешачке дивизије у Добоју 9. јула 1942. године. исти су потписали: Саво Божић, заповедник Требавског одреда, Ђоко Милошевић, саветник штаба Требавског одреда и Бранко Стакић, саветник штаба Озренског одреда, и Петар Арнаутовић, начелник штаба Требавског одреда.
(Зборник НОР, том XIV, књ. 1, док. бр. 117)
- 280 **Јован Мишић** је био командант батаљона војно-четничког одреда са сектора Мањаче; командант операција Босанско-крајишког четничког корпуса у 1943. години. Сарађивао је са усташама.
- 281 Напад немачке 342. и делова немачке 704. пешадијске дивизије, четника, недићеваца и љотићеваца, преко Љубовије и Косјерића, отпочео је 25. новембра 1941, у правцу Ужица. После два дана (27. новембра) пред Љубовијом ове немачке јединице уз подршку авијације и тенкова савладали су отпор Ваљевског, Ужичког и Посавског НОП одреда и заузели Љубовију. Истог дана код села Бачеваца (близу Ваљева) немачке јединице уз подршку авијације и тенкова и четника Драже Михаиловића, сломљен је отпор делова Ваљевског, Другог шумадијског и Ужичког НОП одреда и одбацили их ка Буковима, Тисовику и Лесковици.
(Хронологија ослободилачке борбе народа Југославије 1941-1945, ВИИ... стр. 163)
- 282 **Сретен Жујовић (Црни)** је као члан Централног комитета КПЈ био један од организатора устанка 1941. године у Србији. Био је командант Главног штаба НОП одреда за Србију и члан Врховног штаба НОП одреда Југославије. Умро је 1976. године.
- 283 Један број официра војске Краљевине Југославије пребеглих у Каиро, желели су да раде за Дражу Михаиловића и краљевску владу, па су у том смислу и преузели извесне задатке. Неки од поменутих официра донели су Дражи Михаиловићу тајне шифре за везу са потпуковником Миодрагом Ракићем, владиним опуномоћеником за војне снаге на Блиском истоку. Михаиловић је 9. септембра 1942. године јавио Валтеру (Жарку Тодоровићу) у Београд да је од потпуковника Ракића из Каира примио шифре за везу. Нешто касније ова веза је мимо Британаца била успостављена. Међутим, Британци су је брзо открили, па су потпуковнику Ракићу у Каиру забранили да држи директну везу са Дражом Михаиловићем без британске контроле.
(Ј. Марјановић, Дража Михаиловић између Британаца и Немаца, стр. 304)